

СТУДЕНТСЬКИЙ АЛЬМАНАХ

Збірник наукових статей студентів

Чернігів – 2020

УДК 37.01/.09+378+316.3

С 88

Наукові редактори:

доктор педагогічних наук, професор *Г. М. Тимошко*,

доктор педагогічних наук, доцент *Т. В. Янченко*,

кандидат педагогічних наук, професор *Л. М. Завацька*.

С 88 Студентський альманах: збірник статей. Чернігів :
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка, 2020. 80 с.

У збірці представлено статті студентів Національного університету «Чернігівський колегіум», присвячені актуальним питанням освіти, педагогіки вищої школи, соціальної роботи та освітньої інклюзії. Збірка призначена студентам і молодим науковцям, які цікавляться сучасними проблемами розвитку суспільства, реформування освіти, соціального становлення особистості, професійної діяльності викладачів закладів вищої освіти, соціальних працівників, соціальних педагогів.

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (протокол № 3 від 27.10.2020 р.)

УДК 37.01/.09+378+316.3

© НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2020
© Автори, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Баглай Дмитро Сутність соціального захисту незахищених верств населення.....	5
Геращенко Крістіна Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки дітей у інклюзивному освітньому середовищі.....	12
Довбня Віта Адаптація дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти.....	15
Лутченко Діана Організація соціально-виховної роботи з дітьми з аутизмом.....	19
Міщенко Аліна Проблема використання мультимедійних технологій у освітньому процесі закладів вищої освіти.....	22
Нітченко Роман Інноваційні методи навчання – виклик сучасності.....	27
Петрусевич Катерина Формування позитивного іміджу викладача вищої школи.....	31
Приходько Вероніка Формування професійних компетентностей здобувачів вищої освіти.....	38
Ревенко Аліна Тенденції формування медіаграмотності майбутніх педагогів як провідної компетентності сучасного фахівця.....	43
Таран Олександр Формування медіакультури майбутніх викладачів закладів вищої освіти засобами медіаосвіти.....	48
Тимошук Сергій Сучасні виклики освіти.....	55
Урожок Аліна Соціально-педагогічні умови соціалізації студентської молоді у закладах вищої освіти.....	60
Чигринець Олена Профілактика булінгу щодо дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти.....	66
Шарпата Галина Соціалізація дітей з інтелектуальними порушеннями.....	70
Шлюшенкова Наталія Технології соціальної роботи з дітьми, які зазнали жорстокого поводження в сім'ї.....	75

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах реформування вищої освіти в Україні значної ваги набула самостійна робота студентів, одним із видів якої є науково-дослідна діяльність, спрямована на розвиток пізнавальних інтересів та аналітичних умінь студентської молоді. Наукова творчість студентів стала одним із традиційних засобів професійного становлення майбутніх фахівців, оскільки у процесі здійснення досліджень вони порушують проблеми, актуальні у різних сферах суспільного життя, і пропонують оригінальні шляхи їх вирішення.

У Законі України «Про вищу освіту» (2014) зазначається, що наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у закладах вищої освіти є невід'ємною складовою освітньої діяльності і провадиться з метою здобуття нових наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій для забезпечення інноваційного розвитку суспільства та підготовки фахівців інноваційного типу.

Сучасні студенти здійснюють наукові дослідження під час підготовки до аудиторних занять, виконання самостійної роботи і у процесі написання власних кваліфікаційних робіт. Результати наукової творчості студентів можуть бути представлені у вигляді доповідей, реферативних нарисів, курсових і дипломних робіт. Написання наукових статей сприяє формуванню у студентів компетентностей, пов'язаних з аналізом наукових джерел, умінням висловлювати власні думки у письмовому вигляді та реалізовувати сучасні наукові підходи під час виконання завдань самостійної роботи і здійснення наукових досліджень на засадах академічної доброчесності.

До пропонованої збірки увійшли статті студентів, написані у процесі здійснення досліджень, що становитимуть частину їх кваліфікаційних робіт, а також наукові розвідки, здійсненні під час вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». Сподіваємося, що збірка сприятиме формуванню наукових інтересів студентської молоді і стане у нагоді тим, хто вивчає соціальні та педагогічні науки.

БАГЛАЙ ДМИТРО
студент магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
ім. Т. Г. Шевченка

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НЕЗАХИЩЕНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ

У статті проаналізовано сутність та проблеми соціального захисту незахищених верств населення в Україні, розглянуто механізми та складові соціального захисту.

Ключові слова: *соціальний захист, незахищені верстви населення, соціальна політика, механізми та складові соціального захисту.*

Постановка проблеми. Сьогодні однією з ключових проблем, із якою зітнулася наша країна є створення системи соціального захисту населення як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі для того, щоб вирішувати актуальні та сталі соціальні проблеми. Однак бідність, безробіття та інші проблеми соціального захисту даної верстви населення все ще є нерозв'язані. Також, слід відмітити, що в будь-якому суспільстві, у тому числі і нашому, соціально незахищені групи не мають прав і можливостей, які є у звичайних людей. Це може бути пов'язано з:

- фізичними особливостями особи (інваліди, пенсіонери);
- статусом людини (наприклад, сиротами);
- соціальною нерівністю в нашій країні.

Вивченню питань соціального захисту незахищених верств населення, присвячені праці таких вчених, як Н. Абакумова, Н. Борецька, В. Бех, В. Гетьман, Т. Заяць, В. Куценко, М. Семикіної, С. Тетерський.

Однак, незважаючи на плюралізм наукових робіт в галузі соціального захисту, тактика вирішення важливих питань у нових умовах залишається нерозробленою.

Мета статті – аналіз сутності, механізмів реалізації та складових соціального захисту незахищених верств населення.

Результати дослідження. Поняття соціального захисту дуже широке і може, так чи інакше, застосовуватися або охоплювати всі верстви населення. У свою чергу, із однієї сторони, дає багатий вибір матеріалу для досліджень, а з іншої – ускладнює аналіз цієї ж верстви.

Аналізуючи наукові роботи, можна зробити висновок, що зміст поняття «соціальний захист» формулюється як певна діяльність, комплекс, функції, системи, та механізм. Але серед науковців немає одностайної думки щодо конкретного формулювання даного поняття. Так, Д. П'єтерс розглядає соціальний захист «як низку заходів, що формують солідарність із людьми, які стикаються з загрозою відсутності заробітку або конкретними витратами» [4].

Учені В. Кисельов і В. Смоляков визначають соціальний захист як діяльність держави з утілення в життя «цілей та пріоритетних завдань соціальної політики, реалізації сукупності законодавчо закріплених економічних, правових та соціальних гарантій, забезпечення кожному членові суспільства дотримання найважливіших прав, у тому числі на гідний людини рівень життя» [7].

А в «Економічній енциклопедії» під поняттям соціального захисту розуміється «важлива функція держави по забезпеченню основних соціальних прав людини на основі міжнародних і національних норм», а в соціально-економічних проектах це поняття трактується як: «комплекс програм, здійснюваних із метою задоволення основних потреб і реалізації основних прав громадян, що гарантуються Конституцією України: можливість отримання засобів для існування, наявність роботи, освіта, житло, медичні послуги, тобто забезпечення соціально-прийняттого рівня життя населення» [2].

Своєрідне визначення соціального захисту наведено в «The Encyclopedia Americana»: «соціальний захист, у загальному розумінні цього поняття, означає безпеку й свободу від страху, спрямовані на суспільство як на групи взаємопов'язаних та залежних одне від одного людей» [3].

Деякі вчені вважають, що «соціальний захист у широкому значенні цього слова припускає забезпечення відтворення соціально-економічних відносин у всіх сферах суспільства, на відміну від вузького трактування її функцій, реалізація яких відтворює лише обмежений (частковий) спектр суспільних відносин», проте відносить цілісний механізм соціального захисту виключно до ринкової економіки [2].

Отже, соціальний захист – це певний механізм держави, який допомагає досягнути певного мінімального рівня життя людини.

Соціальний захист прав людини є одним із найважливіших конституційних прав громадян України, оскільки це право ґрунтується на ст. 46 Конституції, яка передбачає право людей на соціальний захист, що включає право на їх забезпечення в разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом [1].

Соціальний захист містить як пасивні, так і активні заходи підтримки доходів. Пасивними заходами є соціальна допомога, активними – соціальне страхування (тобто забезпечення доходів у випадку втрати працездатності чи роботи), лікування та профілактика хвороб, а також сприяння освіті й підвищенню кваліфікації [11].

Система соціального захисту України спрямована переважно на наступні категорії громадян:

- громадяни похилого віку;
- люди з інвалідністю;
- військовослужбовці та ветерани військової служби;
- малозабезпечені сім'ї;
- безробітні;
- громадяни, які частково або тимчасово втратили працездатність;
- люди, які втратили годувальника;
- діти-сироти та діти, позбавленні батьківського піклування [10].

І звичайно, що механізми соціального захисту для кожної з вище перерахованої верстви населення будуть різними (табл.1)

Таблиця 1. Механізми соціального захисту різних верств населення [9].

Категорії громадян	Механізми соцзахисту
Громадяни похилого віку	1. пенсія за віком; 2. пільги на проїзд у громадському транспорті; 3. за потребою надання соціальних послуг.
Люди з інвалідністю	1. пенсія за інвалідністю; 2. надання соціальних послуг (за потребою); 3. безоплатне протезування (або на пільгових умовах); 4. пільги на проїзд у громадському транспорті; 5. забезпечення спеціальними засобами (за потребою); 6. компенсації за трудове каліцтво.
Військовослужбовці та ветерани військової служби	1. пільгове забезпечення житлом, речами та продовольством; 2. пільги за житлово-комунальні послуги; 3. пільги на проїзд у громадському транспорті.
Малозабезпечені сім'ї	1. соціальні виплати, житло; 2. субсидії на житлово-комунальні послуги.

Безробітні	1. державне соціальне страхування; 2. допомога у працевлаштуванні;
Громадяни, які частково або тимчасово втратили працездатність	1. страхові та компенсаційні виплати.
Люди, які втратили годувальника	1. пенсія по втраті годувальника; 2. соціальний супровід (для дітей); 3. безоплатне оздоровлення (для дітей);
Діти-сироти та діти, позбавленні батьківського піклування	1. пенсії у разі втрати годувальника; 2. повне державне забезпечення; 3. соціальний супровід.

Система соціального захисту виконує дві основні функції. По-перше, це зменшення негативних наслідків бідності шляхом надання короткотермінової адресної допомоги бідним верствам населення; по-друге, запобігання бідності шляхом створення умов для участі громадян у належно оплачуваній продуктивній праці та соціальному страхуванні в працездатний період [12].

На думку М. Руженського, суб'єктна структура системи соціального захисту населення має такі складові, як [8]:

- Міністерство соціальної політики України;
- Міністерство фінансів України;
- Обласні, міські і районні органи управління соціальним захистом;
- Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення;
- Обласні, міські, районні підрозділи центрального органу влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення;
- Фонди державного загальнообов'язкового соціального страхування;
- Система підготовки кадрів;
- Нормативно-правова база та загальнодержавні, регіональні та локальні програми соціального захисту населення;
- Недержавні інститути:
- профспілки;
- волонтерські, ветеранські, добродійні організації;
- кредитні спілки;
- банківські установи.

Також, виділяється така структура, як [6]:

1. соціальні гарантії держави;
2. соціальна допомога;
3. соціальне страхування;

4. соціальне забезпечення.

Значне майнове розшарування, концентрація значних обсягів матеріальних активів у руках незначної частини населення, різке падіння життєвого рівня переважної більшості населення України свідчить про недосконалість існуючої системи соціального захисту, яка не забезпечує надання в потрібному обсязі допомоги нужденним громадянам, а навпаки, сприяє зростанню доходів заможних верств населення [10].

Також, в Україні відсутній нормативно-правовий акт, який універсально встановлював би підстави, перелік суб'єктів, види та механізм надання соціальних пільг. Механізм надання пільг є недосконалим, оскільки реально пільгами користуються не всі, хто має на них право.

Відсутня система моніторингу доходів сімей, що не дає змоги визначити тих, кому такі пільги найбільш необхідні. У місцевих органах виконавчої влади немає єдиних методик обчислення фактичної вартості окремих видів пільг, обліку наданих пільг, єдиної статистичної звітності щодо фактичної вартості пільг.

Тому на сьогодні виникла потреба в докорінному вдосконаленні та реформуванні системи надання соціальних пільг. Актуальним залишається і питання управління системою органів соціального обслуговування, яке може надаватися у вигляді як соціальних послуг, так і матеріальної підтримки [5].

В Україні роль органів місцевого самоврядування у практиці соціального захисту значно зросла, що обумовлено цілою низкою факторів.

По-перше, масштаби країни визначають необхідність адаптації соціального захисту до різноманітності місцевих умов.

По-друге, власне у віданні органів місцевого самоврядування містяться питання утримання і розвитку соціальної сфери, до яких у тому ж числі відносять організацію, утримання і розвиток установ освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення; соціальну підтримку і сприяння зайнятості населення

Нарешті, із місцевими органами влади багато в чому пов'язані очікування населення у сфері соціального захисту. Опитування громадської думки показують зростання позиції очікувань від місцевого самоврядування в рейтингу соціальної відповідальності на перші місця [11].

Політичне значення системи соціального захисту полягає в тому, що завдяки її функціонуванню вдається зберегти стабільність у суспільстві (у тому числі в суспільстві, що трансформується), забезпечити розвиток і перетворення в ньому, уникаючи значних потрясінь і заворушень.

Соціальний захист – це своєрідний компенсатор ринкових ризиків, тому й показником його успішності є рівень суспільної злагоди та солідарності.

Але, на жаль, сьогодні за відсутності ефективного соціального захисту у суспільстві, виникають різні консервативні реакції, а також набирають сили популістські спекуляції на соціальній незахищеності незахищених верств.

У політичному сенсі соціальний захист сьогодні здебільшого є знаряддям, за допомогою якого держава впливає на суспільство й здобуває підтримку урядового курсу. Політичне значення соціального захисту, намагання партійно-упереджено використати його гасла спостерігалися та спостерігаються під час виборчих кампаній.

Висновки. Аналіз наукових джерел та чинного законодавства дає змогу дійти до висновку, що соціальний захист незахищених верств населення – комплекс заходів, який спрямований на задоволення загальноприйнятого рівня життя людини, поліпшення рівня задоволення її потреб та якості життя та який гарантується статтями Конституції України. Структура системи соціального захисту є різноманітною. Вона складається з таких підструктурних елементів, як соціальні гарантії держави, соціальна допомога, соціальне страхування, соціальне забезпечення.

Характеризуючи суб'єктну структуру, зазначимо, що до неї можуть входити різноманітні державні та недержавні елементи, і через систему соціального захисту населення ці елементи мають бути відповідальні за гарантування та дотримання добробуту та соціальних прав і гарантій для незахищених верств населення.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
2. Лаврухін О. В. Соціальний захист населення понятійно-категорійний аналіз. *Державне управління: теорія та практика*. 2014. №1. С. 61–70.
3. Москаленко В. В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. *Наукові записки*. 2003. Том.21. С. 41–44.
4. П'єтерс Д. Вступ до основних принципів соціального забезпечення. Харків, 2002. 144 с.
5. Позднякова Л. О., Жердєв М. Д., Яковенко В. Г. Вступ до фаху: конспект лекцій у 2 ч. Харків, 2018. Ч. 1. 42 с.
6. Розвиток соціальної сфери України на шляху євроінтеграції URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/b9ad27be2dc9ed49644581f48c60abe8>.
7. Рудкевич І. В. Регулювання системи соціального захисту населення України: теорія методологія та державна політика: монографія. Донецьк, 2011. 463 с.

8. Руженський М. М. Трансформація інститутів соціального захисту населення в транзитивній економіці. Київ, 2016. URL :<https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.01/2016/>
9. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Ральний стан та перспективи реформування. Київ, 2009. 104 с.
10. Скулиш Ю. Механізм забезпечення соціального захисту населення України. *Економіка та держава*. 2008. №7. С. 57–59.
11. Скуратівський В, Палій О., Лібанова Е. Соціальна політика. Київ, 2003. 265 с.
12. Чиркіна І. Д. Сучасні напрямки соціального захисту різних верств населення України. *Наукові праці*. Миколаїв, 2001. Т. 12. Серія: політичні науки. С. 86.

ГЕРАЩЕНКО КРИСТІНА
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ У ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розкрито поняття девіантної поведінки та причини її формування серед дітей в інклюзивному освітньому середовищі; наведені основні соціально-педагогічні аспекти профілактики девіантної поведінки, визначено основні напрями, зміст, форми та методи соціально-педагогічної роботи з дітьми з девіантною поведінкою.

Ключові слова: *девіантна поведінка, соціально-педагогічна робота, інклюзивне освітнє середовище, конфліктна поведінка, відхилення у поведінці.*

Постановка проблеми. На сьогодні проблема профілактики девіантної поведінки серед дітей продовжує втримувати свою актуальність, оскільки, за рахунок чисельних змін в соціальному середовищі прослідковується тенденція до суттєвих трансформацій у свідомості людей, а отже й у поглядах на виховання підростаючого покоління. З часом установлені раніше норми, правила та стереотипи формування сім'ї почали втрачати свою актуальність, а отже й виховний потенціал у таких родинах почав невпинно змінюватися. За рахунок цього ми останнім часом все частіше спостерігаємо тенденцію до збільшення асоціальних проявів у поведінці по відношенню до інших членів суспільства з боку дітей. Це, в свою чергу, призводить до підвищення рівня злочинності, суїцидальних проявів та агресії в дитячому оточенні.

Отже, постає необхідність у розробці соціально-педагогічної профілактичної роботи з дітьми девіантної поведінки в інклюзивному освітньому середовищі, створення якого є актуальною проблемою сучасного суспільства. Для цього необхідно визначити форми та методи роботи з дітьми девіантної поведінки, які є ефективними та відповідають віковим особливостям.

Дослідженням різних проявів девіантної поведінки дітей, основних причин її виникнення, а також пошук форм та методів профілактичної роботи, спрямованих на часткове зменшення або повне подолання девіантної поведінки

займалися багато вітчизняних вчених. Серед таких найбільші наукові розробки можна проаналізувати у працях О.Безпалько, І.Зверевої, А.Капської, Г.Кеплана, В.Оржеховської, Н.Перешейнова, В.Співака, С.Харченка, М.Фіцули та інших.

Характеристику профілактичної роботи з дітьми з девіантною поведінкою можна прослідкувати у працях Т.Донської, У.Короленка, В.Лютото, Н.Максимова, С.Немченка, Н.Онищенка, Г.Пономаренка, П.Пилипенка, М.Синьова, О.Шапарова та інших.

Вивченню проблем інклюзивної освіти присвячені праці Л.Завацької, А.Колупаєвої та інших.

Метою статті є дослідження основних напрямів соціально-педагогічної роботи з дітьми девіантної поведінки в інклюзивному освітньому середовищі.

Результати дослідження. Серед більшості науковців [1–4], які займаються вивченням причин девіантної поведінки дітей, до цього часу ще й досі не існує єдиного чіткого визначення поняття «девіантна поведінка». Це можна прояснити доволі просто тим, що одні вчені стверджують, що це повне відхилення від загальнолюдських прийнятих норм поведінки, а от інші наполягають лише на окремих соціальних патологіях поведінки дітей. Проте, ми впевнено можемо стверджувати, що головною ознакою девіантної поведінки дітей є порушення тих норм поведінки, які є прийняті суспільством.

Серед головних причин виникнення девіантної поведінки дітей в інклюзивному освітньому середовищі можна виокремити наступні:

- *соціально-економічні* (стрімке зниження якості та життєвого рівня серед населення, неконтрольований показ рекламних роликів різних груп психоактивних речовин, високий рівень безробіття);
- *соціально-педагогічні* (криза в родині, підвищені вимоги до можливостей дитини в родині, постійні сварки та конфлікти між батьками, свідками яких стає дитина, відчуженість від однолітків);
- *соціально-культурні* (негативний вплив засобів масової інформації, в тому числі й соціальних мереж, поява культу фізичної сили серед дітей, що провокує булінг);
- *психологічні* (наявність високого рівня тривожності в дитини, низький тип самооцінки, невміння правильно показувати емоції, невміння контролювати гнів чи певні негативні риси свого характеру);
- *біологічні* (наявність в дитини генетичного порушення, проблеми із слухом, зором, психікою та інше, що сприяє розвитку комплексу неповноцінності у дитини);
- *фізіологічні* (порушення в мовленні, неприваблива зовнішність) [2; 3].

Серед соціально-педагогічних профілактичних заходів повинні домінувати такі форми та методи роботи з дітьми девіантної поведінки, які

мінімізували її прояви, або повністю викорінили серед спілкування з однолітками. Проте, варто пам'ятати, що до підліткового віку такі форми роботи підібрати легше, а от починаючи з підліткового віку будь-який вплив дорослих на дітей втрачає домінуючий характер. Тому, основними напрямками соціально-педагогічної профілактики повинні бути: профілактичні заходи з попередження виникнення девіантної поведінки, правильна організація вільного часу дитини, виховання у дітей позитивного ставлення до здорового способу життя та формування у них відповідних навичок, просвітницькі методи роботи з усіма членами педагогічного колективу, залучення до роботи інклюзивних закладів освіти батьків, поліції, громадських організацій, служб у справах дітей та інші [5].

Висновки. Отже, соціально-педагогічна робота профілактики девіантної поведінки дітей в інклюзивному освітньому середовищі повинна будуватися на декількох головних принципах. Зокрема це повага до індивідуальних особливостей дитини у комплексному поєднанні певних необхідних вимог до неї, індивідуальний підхід до кожної дитини з девіантною поведінкою, диференційований підхід, систематичність та послідовність у запровадженні профілактичних заходів. Але, варто пам'ятати, що соціально-педагогічна робота може бути результативною лише за умови тісної співпраці всіх членів педагогічного колективу, батьків, соціальних служб, поліції та громадських організацій з метою подолання девіантної поведінки дітей.

Список використаних джерел

1. Бенько Л. Нормативна і девіантна поведінка особистості в умовах соціалізації. *Соціальна психологія*. 2006. № 5 С. 64–69.
2. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки. Київ: МАУП, 2006. 88 с.
3. Ківенко Н.В. Девіантна поведінка: сучасна парадигма. Ірпінь : Академія держ. податкової служби України, 2002. 240 с.
4. Немченко С.Г. Девіантна поведінка як чинник порушення життєвої компетенції: актуальність проблеми. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. 2005. № 10. С. 98–102.
5. Співак В.І. Особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія соціально-педагогічна*. 2009. Випуск XI. 266 с.

ДОВБНЯ ВІТА
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі створення умов для адаптації дітей з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти. У статті окреслено шляхи організації інклюзивного середовища у закладах дошкільної освіти. Обґрунтовується необхідність адаптації дітей до умов інклюзивного закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: *інклюзивне освітнє середовище; заклад дошкільної освіти; соціальна адаптація.*

Постановка проблеми. Згідно Національної доктрини розвитку освіти у XXI столітті, вдосконалення системи освіти й виховання відповідно принципів гуманізації та індивідуалізації передбачає максимальне врахування особистісних та психофізичних особливостей дітей і створення таких умов освіти, які б сприяли своєчасному й повноцінному розвитку всіх сторін особистості дитини завдяки успішному вихованню та навчанню. У цьому контексті актуальною проблемою української педагогічної теорії і практики є реалізація прав дітей з особливими освітніми потребами, зокрема пошук нових шляхів соціальної адаптації дітей з психічними та фізичними проблемами. Ця категорія дітей найбільше відчуває труднощі в спілкуванні, оскільки схильна до негативних впливів оточення через свою підвищену сугестивність та підпорядкованість іншим людям.

Проблема інклюзивної освіти була означена у працях психологів Л. Виготського, О. Запорожця, В. Котирло, Г. Цукерман, А. Керн, Л. Аксенової, Л. Шипіциної. З'ясуванню окремих її аспектів сприяють, зокрема, результати наукових досліджень сутності адаптованості та дезадаптованості, їх причин та особливостей прояву (І. Дубровіна, В. Каган, Р. Овчарова, Н. Самоукіна, А. Фурман та ін.); взаємозв'язку психологічної готовності дитини та особливостей її адаптації (Л. Божович, Л. Венгер, Н. Гуткіна, В. Давидов, О. Проскура та ін.).

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз особливостей адаптації дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивного освітнього середовища та охарактеризувати соціально-педагогічні умови успішної соціальної адаптації.

Результати дослідження. Термін «адаптація» (від лат. *adaptatio* - пристосування) широко застосовується як теоретичне поняття в різних наукових областях. Вживання поняття «адаптація» в якості «звикання», «пристосування» індивіда до умов життя і діяльності почало упродовжуватися в педагогічний лексикон слідом вслід за розробкою поняття «соціальна адаптація» [1, с. 3–6].

Варто зауважити, що останнім часом усе більше батьків дітей з особливими освітніми потребами бажають, щоб їхні діти навчалися та виховувалися разом зі здоровими однолітками. Зрозуміло, що така дитина може відчувати під час інтеграції певні труднощі, однак це для неї буде досвідом, яким вона зможе скористатися в подальшому житті. Адже в умовах обмеження виховання умовами однієї сім'ї, діти з вадами деякою мірою ізольовані від суспільства і позбавлені можливості вести повноцінний спосіб життя у відкритому середовищі, що аж ніяк не відповідає їхнім особливим освітнім потребам. У них формується специфічне ставлення до себе та оточення, відбувається боротьба: хвороба й особистість, хвороба й інтелект, хвороба й емоції, хвороба й оточення. Нерідко виникає невротичний стан, патологічний розвиток особистості, а найчастіше постає проблема замкнутості в собі, у своєму внутрішньому світі, акцентування уваги на власних проблемах та безпорадності. Ці діти не отримують необхідних знань, умінь та навичок, що сприятимуть саморозвитку, самореалізації, мають низький рівень соціалізації та соціальної адаптації, не вміють спілкуватися з однолітками.

Ми схильні стверджувати, що ефективність соціальної адаптації, особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами залежить від того, наскільки успішно будуть підготовлені діти з особливими освітніми потребами до виховання у дошкільному навчальному закладі, а в подальшому і до навчання в школі.

Безперечно, чим краще підготовлений організм дитини до всіх змін, які пов'язані зі вступом у заклад дошкільної освіти, труднощами, які неминучі, тим легше вона з ними впорається, тим спокійніше і не так болісно буде проходити процес адаптації [2, с. 5–9].

Процес дорослішання дітей з особливими освітніми потребами проходить з великими труднощами та у дещо сповільненому темпі, який умовно можна розділити на етапи. Перший етап соціалізації – входження дитини в соціум, адаптація її в сім'ї. Успішність цього процесу залежить від того, наскільки адекватно члени родини реагують на проблеми дитини і допомагають у їх

подоланні. Тому труднощі, які виникають є результатом неправильної позиції батьків та інших членів сім'ї. Другий етап протікає вже у закладі дошкільної освіти. Важливу роль має відіграти такт педагогів, повага до дитини з особливими освітніми потребами. Однак зауважимо, що налаштування дитини на перебування у закладі, на важливість нових змін у її житті виконують члени родини. Третій етап соціалізації – адаптація дитини та її сім'ї власне у суспільстві, пошук інших сімей з подібними проблемами, встановлення контактів, пошук своєї «соціальної ніші».

На нашу думку, критерієм нормальної адаптованості дитини до умов закладу дошкільної освіти є її позитивне ставлення до дитячого садка, самостійність, здатність зосереджувати увагу при виконанні завдань, охоче виконання громадських обов'язків і доброзичливе ставлення до однолітків. Усе це засвідчує належну ефективність процесу соціально-психологічної адаптації та активного пристосування дитини до групи, вихователя, свого місця у закладі дошкільної освіти.

Високий рівень адаптації дитини забезпечують: виховання її у повній сім'ї, у якій нема конфліктних ситуацій; належний рівень освіти батька й матері, правильні методи виховання у сім'ї; позитивне ставлення до дітей вихователя групи; сприятливий статус дитини у групі, задоволеність спілкуванням із дорослими; адекватне усвідомлення свого становища в групі однолітків [3, с. 26].

Система педагогічної підтримки в процесі виховання дітей з обмеженими можливостями в інклюзивному закладі дошкільної освіти має базуватися на таких принципах:

- принцип компетентності;
- принцип взаємозв'язку в роботі фахівців;
- принцип взаємодії з батьками;
- принцип поєднання індивідуального підходу з груповими формами роботи;
- принцип щоденного обліку психофізичного стану дитини задля визначення об'єму і характеру занять та інших форм навчання, що проводяться з нею;
- принцип пріоритетного формування якостей особистості, необхідних для успішної соціальної адаптації і інтеграції;
- принцип поєднання роботи по розвитку порушених функцій і формування прийомів їх компенсації [4, с. 274].

Висновки. Отже, освіта дітей з особливими освітніми потребами має передбачати включення їх у загальну діяльність разом з іншими дітьми, починаючи вже з дошкільного віку. Стратегічна мета цього процесу – формування нової філософії суспільства, державної політики щодо дітей з особливостями психофізичного розвитку. Організація інклюзивного навчання

вимагає пристосування до потреб дитини з особливими освітніми потребами не тільки приміщення, відповідно облаштованого робочого місця для занять, а й методичного забезпечення, надання додаткових послуг такій дитині, організації індивідуального підходу до неї. Весь процес навчання і виховання дитини з особливостями у розвитку має бути спрямований на те, щоб забезпечити її соціальну адаптацію та інтеграцію в суспільство, зробити інтеграцію максимально успішною і благополучною. Адже, рівень і характер взаємодії особистості і суспільства визначається ступенем її соціальної адаптації та соціалізації.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. Інклюзивна освіта: шляхи впровадження. *Дошкільне виховання*. 2013. №12. С. 3–6.
2. Дичківська І. Інклюзивна практика в дитсадку: організаційна модель. *Дошкільне виховання*. 2014. №2. С. 5–9.
3. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній заклад. *Соціальний педагог*. 2009. №5. С. 26.
4. Колупаєва А., Савчук Л. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Видавнича група «АТОПОЛЬ». 2011. 274 с.

ЛУТЧЕНКО ДІАНА
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З АУТИЗМОМ

У статті охарактеризовано теоретичні засади організації соціально-виховної роботи з дітьми з аутизмом.

Ключові слова: дитина, аутичні розлади, аутизм, соціально-виховна робота.

Сучасне цивілізоване суспільство характеризується прагненням створити можливості для життя, освіти, розвитку, реалізації прав осіб з особливими освітніми потребами. У цьому контексті проблема аутизму в сучасному світі є дуже важливою та актуальною, адже з кожним роком кількість людей з аутизмом збільшується, і допомога та підтримка їм є необхідною.

Аутизм – це специфічний діагноз, який характеризується комплексом симптомів, що відображаються відхиленням у мовленні, соціалізації і стереотипних рухах [3]. Аутизм у дітей проявляється в порушенні контактів, у відході від реальності у світ власних переживань.

Розлади спектру аутизму (РСА) – це спектр психологічних характеристик, що описують широке коло аномальної поведінки і труднощів в соціальній взаємодії та комунікації, обмежені, стереотипні інтереси та поведінку. Також вважається, що аутизм це – загальний розлад розвитку з максимальним дефіцитом сфери спілкування та емоцій. У самій назві хвороби криється суть таких дітей: занурені в себе.

Проблема аутизму вивчалась і висвітлювалася в науковій, медичній, психологічній і педагогічній літературі протягом багатьох століть. Здебільшого це були зарубіжні дослідження (Н. Asperger, L. Bender, M. Bristol, S. Harris, В. Hermelin, L. Kanner).

Проблема досліджень аутизму в українському науковому вжитку є досить новою. В цілому в світовому досвіді питання інтелектуальних здібностей, розвитку аутичних дітей у своїх роботах виділяють О. Баєнська., К. Дубовик, Р. Кагел, Х. Качмарик, М. Ліблінг, І. Ловаас, А. Чеховська.

Важливо зазначити, що в останнє десятиріччя в Україні спостерігається зацікавленість цією проблемою як науковцями, так і практиками (Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, С. Конопляста, К. Островська, М. Рождественська, Т. Скрипник, В. Тарасун, М. Химко, Т. Шкварська, Д. Шульженко).

Залежно від наукового напрямку, в якому аспекті розглядають аутичні розлади, їх природу та клініку визначається як симптом, синдром, захворювання, патологію розвитку. Це відображається й у міжнародній класифікації захворювань, у якій аутистичні розлади визначено серед різноманітних порушень розвитку або дитячих психозів [5].

На сучасному етапі, нажаль, ще недостатньо достовірних даних про внутрішні та зовнішні фактори, що можуть бути причиною аутизму, а ті, що визначені, не підтверджені надійними джерелами, хоча в цьому напрямку ведеться активний пошук.

Аутизм належить до групи первазивних розладів розвитку, які характеризуються значними варіаціями соціальних взаємодій та спілкування, вузькими інтересами та повторюваною поведінкою [6]. Існує декілька класифікацій аутизму. Проте встановлення та уточнення діагнозу у дітей з РАС обумовлена: nereагуванням на подане діагностичне завдання; нерозуміння змісту інструкцій; відсутність потреби у взаємодії та мотивації до виконання завдань; вік дитини з РАС – діти з аутизмом більш старшого віку краще справляються із завданнями; не ефективністю використання загальноприйнятих методів оцінки виразного мовлення; недостатньою теоретичною та практичною підготовкою фахівців з діагностики РАС [4]. Треба взяти до уваги, що важливою характеристикою дітей з РАС є і наявність у них соціально-педагогічних проблем, до яких належать труднощі у спілкуванні, труднощі формування соціальних стосунків (обмеження соціальної взаємодії) та обмежена сфера інтересів [1].

Отже, діти з розладами аутичного спектру характеризуються певними особливостями, головна з яких полягає у помітному і складному дефіциті соціальних міжособистісних перцептивних та комунікативних функцій, а також обмеженими інтересами та повторюваними діями.

Система допомоги дітям з аутизмом в Україні лише починає запроваджуватись, методи лікування аутизму недостатньо розроблені на сьогодні, проте цим дітям необхідно надавати реабілітаційну та корекційну допомогу. Існує декілька підходів роботи з такими дітьми, які мають як загальні, так і відмінні риси, проте жоден з них не може претендувати на те, щоб бути панацеєю у всіх випадках при навчанні, корекції та соціалізації дітей з розладами аутичного спектру [7].

Сім'ї, що виховують дитину з аутизмом також потребують допомоги та підтримки з боку фахівців. Серед напрямів роботи з сім'ями важливу роль відіграє консультування сімей, які мають дітей з аутизмом, адже воно допомагає краще зрозуміти батькам особливості поведінки їхньої дитини, сформуванню побутові вміння та навички, дає змогу встановити емоційний контакт [2].

Фахівці та батьки потребують постійного оновлення своїх знань та практичних умінь, а також допомоги щодо вирішення проблем організації соціально-виховної роботи з дітьми з аутизмом.

Список використаних джерел

1. Колупасва А. А., Савчук Л. О. Особлива дитина в навчанні. Рівне: РОШПО, 2010. 44 с.
2. Колупасва А. А. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник. Київ: ТОВ ВПЦ «Літопис –ХХ», 2010. 363 с.
3. Питерс Т. Аутизм: От теоретического понимания к педагогическому воздействию. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. 240 с.
4. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму: монографія. Київ: «Фенікс», 2010. 320 с.
5. Тарасун В. Аутологія: теорія і практика. підручник: Київ: «Вадекс», 2018. 590 с.
6. Тарасун В. В. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом: навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Київ: «Науковий світ», 2004. 100 с.
7. Шкварська Т. М. Психологічний супровід дітей з розладами спектра аутизму: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільська міська рада Управління освіти і науки, 2017. 152 с.

МІЩЕНКО АЛІНА

студентка магістратури

Навчально-наукового інституту історії

та соціогуманітарних дисциплін

імені О. М. Лазаревського

Національного університету

«Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено особливості застосування мультимедійних технологій у контексті різних форм взаємодії викладача та студентів, а також їх освітньої діяльності. Схарактеризовано головні переваги та недоліки засобів мультимедіа.

Ключові слова: *мультимедійні технології, мультимедіа, мультимедійні презентації, освітній процес, заклад вищої освіти, наочність.*

Постановка проблеми. Тенденції сучасного розвитку суспільства характеризуються підвищенням ступенем технологізації та інформатизації. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у різні сфери діяльності людини не оминуло й освітню галузь. У зв'язку з цим особливого значення набуває переорієнтація мислення викладача та усвідомлення принципово нових вимог до його педагогічної діяльності. Модернізація вищої освіти у форматі Болонської системи зумовлює зростання ролі підготовки майбутніх викладачів у сфері медіа. Основні принципи медіаосвіти полягають у використанні не тільки традиційних форм і методів навчання, але і в здатності керівника освітнього процесу закладу вищої освіти (далі ЗВО) проектувати освітнє середовище із залученням сучасних інформаційних, комп'ютерних та педагогічних інновацій.

Перед керівником освітнього процесу у закладі вищої освіти постає нова вимога, яка полягає у пошуках нестандартних, креативних методів навчально-пізнавальної діяльності та впровадження вже кардинально інших засобів стимулювання до підвищення рівня інформаційної культури студентів.

Важливим джерелом у дослідженні цього питання стали науково-методичні публікації, які були оприлюднені останнім часом. Значну частину своїх педагогічних надбань проблемі використання мультимедійних технологій в освітньому процесі в цілому присвятив В. О. Мирошніченко, який засвідчує,

що засоби мультимедіа є нині провідними. Г. В. Палюга, М. О. Синиця, С. І. Кашпур дослідили особливості практичного застосування мультимедійних технологій в освітньому процесі ЗВО. О. А. Міщенко має низку праць, у яких зосереджено акцент на ефективності мультимедіа технологій у процесі отримання знань та формування практичних умінь.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні основних аспектів застосування мультимедійних технологій у закладах вищої освіти та з'ясуванні їх впливу на ефективність діяльності викладача і студента.

Результати дослідження. У педагогіці поняття «мультимедіа» розглядається як один із багатьох технічних засобів навчання (далі ТЗН), який здатний вирішувати коло завдань, обумовлених дидактичними властивостями і функціями цього засобу. Так, А. В. Хуторської висловлює думку, що мультимедіа – це ТЗН, що інтегрує різні види інформації і забезпечує інтерактивну взаємодію зі здобувачем освіти [2]. В узагальненому вигляді «мультимедіа» є технологією, що описує порядок розробки, функціонування і застосування засобів обробки інформації різних типів; інформаційним ресурсом, створеним на основі цієї технології; комп'ютерним програмним забезпеченням інформаційного ресурсу; комп'ютерним апаратним забезпеченням, за допомогою якого стає можливою робота з інформацією різних типів [3]. У перекладі з латині – «мультимедіа» означає «множинний засіб» або «багато середовищ». Оскільки технології мультимедіа є комплексними, окремі їх елементи останнім часом називаються самостійними термінами, де слово «мультимедіа» трансформується в прикметник «мультимедійний/а»: мультимедійна система, мультимедійні програми [5, с. 2–3].

Мультимедійні технології дозволяють інтегрувати різні середовища представлення інформації: текст, статичну і динамічну графіку, відео і аудіо записи в єдиний комплекс, що дозволяє студенту стати активним учасником освітнього процесу, оскільки видача інформації відбувається у відповідь на його дії. Використання мультимедіа забезпечує максимальне врахування індивідуальних особливостей сприйняття інформації. Зважаючи на об'єм навчального матеріалу та рівень складності дисциплін, які вивчаються в університеті, численна кількість викладачів застосовує технології мультимедіа у процесі реалізації мети занять. Як відомо, основними формами навчальних занять у ЗВО є лекції, семінарські та практичні заняття.

Базовою складовою засобів, які надають теоретичні знання є, безперечно, лекційні заняття. Головне призначення лекції – забезпечити теоретичну основу навчання, розвинути інтерес до навчальної діяльності і конкретної навчальної дисципліни, сформувані в студентів орієнтири для самостійної роботи над курсом [5]. Застосування мультимедійних технологій під час

проведення цього виду навчальних занять дозволяє викладачеві більш доступно, якісно та інформативно пояснювати обсяг навчального матеріалу. Мультимедійна лекція дозволяє реалізовувати головний дидактичний принцип – наочність. Підвищення якісного показника використання наочності допомагає здобувачам вищої освіти більш швидко засвоїти тему лекції. Залучення різнопланової бази даних (тексти, таблиці, діаграми, відео-, аудіо-фрагменти), що дає можливість простежити розвиток, еволюцію певного явища чи процесу. Найбільш поширеним видом мультимедійних технологій у вищій школі є мультимедійні презентації [1].

Мультимедійні презентації в освітньому процесі дають можливість значно підвищити ефективність інформації за рахунок її своєчасності, корисності, дозування, доступності, мінімізації шуму, оперативного взаємозв'язку джерела інформації і студента, адаптації темпу подання інформації до швидкості її засвоєння, урахування індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти. Застосування мультимедійної презентації на лекціях сприяє підвищенню інтересу і загальній мотивації завдяки новим формам роботи. Так, студенти можуть реалізувати свій дослідницький потенціал, готуючи різноманітні проекти або займатися вивченням окремої теми. Мультимедійна презентація розширює освітній простір заняття підвищує його продуктивність, а також сприяє індивідуалізації і диференціації процесу навчання [2].

Слід згадати ще про одну форму взаємодії викладача і здобувача освіти – практичні заняття, що спрямовані на закріплення раніше здобутих теоретичних знань шляхом обговорення першоджерел і вирішення конкретних практичних завдань та ситуацій. Головна увага у даному аспекті застосування мультимедійних технологій зосереджена на особистості студента, оскільки практичні заняття – це можливість продемонструвати здатність орієнтуватися у нестандартних ситуаціях, самостійність у вирішенні питань .

Практичні заняття можуть бути проведені за допомогою електронного задачника або бази даних, в якій зібрані типові й унікальні завдання з усіх основних тем навчальної дисципліни. При цьому електронний задачник може одночасно виконувати функції тренажера, оскільки за його допомогою формуються навички розв'язування типових завдань, усвідомлюється зв'язок між отриманими теоретичними знаннями і конкретними проблемами, на вирішення яких ці знання можуть бути спрямовані [5].

Семінарські заняття покликані розкривати та продовжувати розвивати дослідницький потенціал здобувачів вищої освіти. Специфіка мультимедійних технологій на таких заняттях полягає у застосуванні текстових процесорів та текстових дидактичних засобів (збірка документів і матеріалів, опорні конспекти лекцій, електронний підручник, навчальний посібник).

Щоб оволодіти мультимедійними технологіями, доцільно ознайомити педагогів з арсеналом дидактичних можливостей мультимедійних засобів навчання, в тому числі:

- урізноманітнення форм подання інформації;
- різні типи навчальних завдань;
- створення навчальних середовищ, які забезпечують «занурення» учня, студента в уявний світ, у певні соціальні й виробничі ситуації;
- широке застосування ігрових технологій;
- реалізація можливості відтворення фрагменту навчальної діяльності (предметно-змістового, предметно-операційного і рефлексивного);
- активізація навчальної роботи учнів, студентів, посилення їх ролі як суб'єкта навчальної діяльності; посилення мотивації навчання.[4, с. 60]

Варто зазначити, що серед педагогів-практиків і дослідників проблематики цієї теми нерідко виникає дискусія у доцільності застосування технологій мультимедіа. Деякі з них вважають, що ці сучасні освітні засоби знижують рівень концентрації уваги (сприяють її розсіюванню), є доступними не для всіх, а також мають окремі складності у використанні програмного забезпечення без допомоги викладача [6].

Висновки. Таким чином, мультимедійні технології являють собою комп'ютерні інтегровані системи, що забезпечують освітній процес у закладах вищої освіти анімацією, графікою і текстом, високоякісним звуком, мовою, відео і нерухомим зображенням. Мультимедійні програми як своєрідний засіб навчання можуть забезпечити принципово нову якість: обмін інформацією між студентом і технічною системою відбувається у діалоговій формі, за нерегламентованим сценарієм, який кожного разу сприймається студентом по-новому, за його розсудом, а сама комп'ютерна технологія навчання органічно вписується в класичну систему, розвиває і раціоналізує її, при цьому забезпечуючи нові можливості щодо організації паралельного навчання і контролю знань, надає реальну допомогу практичному впровадженню індивідуалізованого навчання. Технології навчання, що орієнтовані на застосування засобів мультимедіа, можуть значно полегшити й якісно поліпшити роботу викладача, підвищити рівень знань та вмінь студентів.

Список використаних джерел

1. Гуржій А.М., Гуревич Р. С., Коношевський Л.Л. Мультимедійні технології та засоби навчання: навч. посібник. Віниця: Нілан-ЛТД, 2017. С. 73–132.

2. Мирошниченко В.О. Сутність та структура мультимедійної компетентності педагога URL: https://opu-konf.at.ua/2014/miroshnichenko_v-o-sutnist_ta_struktura_multimedij.pdf
3. Міщенко О.А. Вимоги щодо використання мультимедійних засобів у навчально-виховному процесі. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. праць. Слов'янськ: Слов'янський державний педагогічний університет, 2009. С. 240–244.
4. Полюга Г.В. Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі ВНЗ. *Наукові записки*. 2008. №8. С.59-63
5. Синиця М.О. Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі ВНЗ як засіб формування педагогічних знань. *Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання*: монографія / за ред.проф. О.А. Дубасенюк. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 418–438.
6. Яворська Н.В., Титар В.В. Мультимедійні технології в сучасній освіті. *Актуальні проблеми педагогічної науки*: матеріали X міжнарод. наук.-практ. конф. Київ: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2016. С. 35–39.

НІТЧЕНКО РОМАН
студент магістратури
Навчально-наукового інституту
Історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О. М. Лазаревського
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ – ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ

У статті розглянуто інноваційні методи навчання у закладах освіти, наведено найпоширеніші класифікації інноваційних методів навчання та розглянуто ключові моделі використання інноваційних методів.

Ключові слова: *інноваційні методи, інтерактивне навчання,*

Постановка проблеми. Сучасна українська освіта знаходиться у процесі трансформації шляхом реформування та побудові нової, конкурентоспроможної системи освіти. Перед сучасним педагогом постає виклик, а саме опанування нових підходів, методів, прийомів та успішне їх упровадження в освітній процес.

Однією з ключових ознак ХХІ ст. є інноваційність, а відтак перед сучасною українською освітою постає завдання підготовки особистості здатної до інноваційної діяльності. Традиційна система освіти в повній мірі не здатна забезпечити нове соціальне замовлення. Педагог-новатор є фасилітатором у цій підготовці, а інноваційні методи є гарантом успішного досягнення поставленої освітньої мети.

Очевидним є посилений інтерес науковців щодо питання дослідження та імплементації інноваційності в освітній процес. Означена проблема характеризується у працях В. Андрущенка, І. Дичківської, В. Кременя, А. Кузьмінського, В. Лугового, В. Морозова, П. Сауха, Т. Туркот, О. Пометун, Д. Чернілевського та інших.

Мета статті – охарактеризувати категорію «інноваційні методи навчання» та класифікації інноваційних методів навчання.

Результати дослідження. Інновація – нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового [1]. Метод навчання – упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності педагога і здобувача освіти, спрямовані на розв'язання освітніх (навчально-виховних) завдань [2]. Тобто інноваційні методи – це спільна взаємодія учасників освітнього процесу спрямована на розв'язання освітніх завдань за допомогою нових підходів.

Інновації у навчальній діяльності пов'язані з активним процесом створення, поширення нових методів для вирішення дидактичних завдань підготовки фахівців у гармонійному поєднанні класичних традиційних методик та результатів творчого пошуку, застосування нестандартних, прогресивних методів, ідей і форм забезпечення освітнього процесу [3].

Використання інноваційних методів передбачає наступну модель:

- активну участь здобувача освіти у процесі навчання;
- можливості прикладного використання знань в реальних умовах;
- представлення концепцій і знань у найрізноманітніших формах, а не тільки в текстовій (аудіо, відео тощо);
- підхід до навчання як до колективної, а не індивідуальної діяльності;
- акцент на процес навчання та опанування компетентностей, а не на запам'ятовування інформації [4].

У науково-методичній літературі є різні підходи до класифікації інноваційних методів навчання. Розглянемо найпоширеніші класифікації.

Дослідник В. Морозов поділяє їх на проектні, лабораторні та інтегровані. Під проектними методами вчений розуміє таку організацію навчання, за якою здобувачі освіти, набувають умінь і навичок у процесі планування та виконання практичних завдань – проєктів. Лабораторна система (дослідна), ґрунтується на принципах індивідуалізації навчання, самостійної дослідної роботи. Інтегровані (комплексні) методи – це здійснення навчання за певними темами-комплексами, що містять матеріали суміжних предметів. Всі ці методи навчання застосовуються у співробітництві, взаєморозумінні, єдності інтересів і прагнень учасників навчального процесу [6].

Дослідники Д. Чернілевський та І. Луцький під інноваційними технологіями розуміють технології активного, модульного та проблемного навчання, а також дидактичні ігри [5]. Дослідники відмічають, що найбільш перспективними є особистісно діяльнісні педагогічні технології, взаємопов'язані з модульним навчанням.

Науковець С. Гончаров відносить до інтерактивних технологій навчання кооперативне, колективно-групове, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань, кожна з яких реалізовується через окремі методи і прийоми [6].

На нашу думку, слід також звернути увагу у ході нашого дослідження на інтерактивні методи навчання як прояв інновації в освітньому процесі.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, як має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови

навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [7, с. 7].

Інтерактивні методи передбачають активну взаємодію учасників освітнього процесу. У ході навчальної діяльності здобувач освіти аналізує свої дії та дії партнерів та будує подальшу модель поведінки, а у результаті опановує компетентності [5; 7].

До відносно нового напрямку педагогіки слід віднести музейну педагогіку. Мета якої полягає у впливі музейних компонентів на здобувачів освіти, використовуючи освітньо-музейне середовище.

Цей напрям має не типові методи навчання, а саме: «занурення» в історичну епоху, рольове «прожиття» історичних та культурних подій, інформаційний, продуктивний, репродуктивний, дослідницький, реконструкції, порівняльних аналогій, асоціативний, моделювання, порівняльного аналізу, випереджувального заохочення. Сутність випереджувального заохочення як метода навчання полягає у залученні здобувачів освіти до пізнавальної взаємодії шляхом заохочення, зацікавлення [8].

На нашу думку, елементи методів музейної педагогіки можуть успішно реалізовуватися в усіх закладах освіти як прояв інноваційної діяльності.

Висновки. Отже, сучасний освітній процес вимагає використання інноваційних методів навчання та підготовки педагога нової генерації, здатного до інноваційної діяльності. Також слід зазначити, що інноваційні методи передбачають ґрунтовну підготовку та готовність учасників освітнього процесу. Інноваційні методи освіти – методи майбутнього, однак слід пам'ятати, що головна їх мета не розважати, а зацікавити здобувача освіти з метою опанування необхідних компетенцій.

Список використаних джерел

1. Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник / за ред. Огієнко О. І. Київ: Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України, 2016. 120 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 366 с.
3. Докучаєва В. В. Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01; Луган. Нац. Пед. Ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2007. 44 с
4. Козяр М. Інноваційні технології навчання у діяльності у ВНЗ. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. Харків. 2014. № 38–39. С. 142–151.

5. Кляп М.І. Імплементация інноваційних методів у навчальний процес ВНЗ як ознака інноваційного університету. *Педагогічні інновації у фаховій освіті: збірник наукових праць*. Ужгород:ДВНЗ «УжНУ», 2015. Вип. 1(6). С. 221–232.
6. Морозов В. Філософія впровадження інновацій у педагогічний процес. *Вища освіта України*. 2014. № 2. С. 36–39.
7. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / за ред. О.І.Пометун. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
8. Караманов О. Музейна педагогіка у процесі навчально-виховного процесі загальноосвітньої школи. *Освіта та педагогічна наука*. № 3. 2012. С. 5–12.

ПЕТРУСЕВИЧ КАТЕРИНА
студентка магістратури
Навчально-наукового інституту історії
та соціогуманітарних дисциплін
імені О. М. Лазаревського
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Авторка статті характеризує актуальну проблему сучасної педагогіки, що стосується формування позитивного іміджу викладача вищої школи. У статті визначено теоретичні засади та здійснено дефініційний аналіз окресленої проблеми.

***Ключові слова:** імідж, формування іміджу, викладач, заклад вищої освіти.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку освіти та педагогічної науки залишається актуальною потреба об'єктивного вивчення та творчого осмислення з нових методологічних позицій кращих надбань української педагогіки.

Важливою проблемою сучасної вищої школи стає осмислення значення іміджу в умовах сьогодення. Сьогодні поняття «імідж» (в пер. з англ. «образ») міцно ввійшло не тільки в політичну, а й у сучасну освітню лексику, головним чином тому, що імідж впливає на взаємини з людьми і на ефективність спільної роботи в освітньому закладі.

Дослідженням проблем іміджу присвячено роботи таких зарубіжних учених, як П. Берд, Л. Браун, Ф. Тейлор, А. Файоль. Серед вітчизняних дослідників імідж і його формування вивчають Є. Богданова, В. Зазикіна, О. Перелигіну, О. Петрову, Г. Почєпова, В. Шепель.

Метою статті є аналіз особливостей та складників іміджу викладачів сучасних закладів вищої освіти, вивчення функцій та етапів формування іміджу, а також розробка дієвих заходів щодо формування іміджу педагога та управління професійним іміджем викладача ЗВО.

Результати дослідження. Сучасні словники трактують «імідж» як цілеспрямовано сформований образ, покликаний надати емоційно-

психологічний вплив на кого-небудь з метою популяризації, реклами. Звернемо увагу на кілька ключових слів: «цілеспрямовано» – тобто, імідж – це те, що можна планувати і створювати; «емоційно-психологічний вплив» – тобто, він «працює» з почуттями, а не тільки з логікою; «вплив на кого-небудь» – тобто, необхідно виокремити тих суб'єктів, заради яких діяльність розпочинається.

Елементи іміджу сучасного викладача вищої школи не обмежуються лише індивідуальним стилем, вони є невід'ємною складовою характеру й індивідуальності людини, формуючи ставлення до неї інших людей. Те, як людину сприйматимуть оточуючі, здебільшого залежить саме від її іміджу.

Метою кожного викладача є бажання відчувати зацікавленість студентів у вивченні його дисципліни та гарні результати її засвоєння. Досягненню цієї мети сприяє уміння встановлення контактів зі студентською аудиторією, утвердження викладача як авторитетного джерела інформації, як особистості, яка своїми знаннями та поведінкою може плідно вплинути на молоде покоління. Імідж педагога – є одним із важливих принципів гуманістичної педагогіки: особистий образ педагога має бути привабливим для тих, хто навчається.

Слово «імідж» (image) в англо-російському словнику перекладається як «образ», «відображення», «подоба», «ікона», «обличчя». Вдалий імідж – це здатність нав'язати оточуючим, що носій цього іміджу є втіленням у собі тих ідеальних якостей, які вони хотіли б мати, якби були на місці цієї людини. Поняття іміджу окреслює не лише природні властивості особистості, але й соціально напрацьовані: воно пов'язане як з зовнішнім виглядом, так і з внутрішнім змістом людини, її психологічним типом, риси якого відповідають запитам часу її суспільства. Надбання викладачем ЗВО позитивного професійного іміджу не самоціль, але володіння ним складає суттєву особистісну і професійну характеристику людини, має глибокий практичний зміст. Стрижневим у формуванні іміджу є можливість передати через певні імідж-сигнали інформацію про себе, свої істинні, глибинні (особистісні і професійні) погляди, ідеали, плани, діяльність.

Викладачу необхідно приділяти значно більше уваги формуванню іміджу, ніж спеціалістам інших професій, тому що саме педагоги формують імідж своїх студентів. Викладач для них – еталонна модель. Кожен викладач повинен бути яскравою особистістю, тому що він як людина зацікавлює учнів, розвиває інтерес до свого предмета. Прикладом є учитель географії у творі письменника А. Маркуші Л.А.Фридман: «Як він учив, тепер через півстоліття судити не буду, а ось його першу появу у класі пам'ятаю дуже добре: відчиняються двері й до нас заходить моряк – кітель, прикрашений блискучими гудзика з якорями, широкі моряцькі штани, постава... Виразно збереглося відчуття – моряк одним

лише своїм зовнішнім виглядом закликає нас кинутися у світ штормів, буреломів, у справжнє життя. Приваблива зовнішність та незначна таємничість, які додаються до вміння вчити, як я переконався на шкільному досвіді, значною мірою впливають на успіх будь-якого вчителя» [7, с. 45].

Особистий імідж формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Він відображає, підкреслює Е. Семпсон, погляд на особистість відносно свого «Я» – самоімідж, оточення – бажаний імідж, а також як необхідний імідж він повинен відповідати тому чи іншому статусу.

Існує зразок (модель) іміджу ділової людини за міжнародними стандартами [6]. Його основа – демонстрація впевненості, задоволення собою, життям і оточенням; поведінка переможця та успішної людини; обличчя – не осунене, не застигле, а переможне; посадка голови – красива й упевнена; мова – виразна, літературна і, зрозуміло, без слів-паразитів; погляд не палаючий і не застиглий, а посмішка – сердечна і щира; голос і сміх – благозвучні, помірковано голосні, приємні, не різкі, відповідають місцю і ситуації. Але це ще не все. Хода – безшумна, граціозна, без зайвих рухів, не швидка, упевнена. Постава – пряма і гармонійна; зачіска – скромна й акуратна; поза і рухи – спокійні, не застигли, не напружені.

Головне в іміджі ділової людини – бути природним, випромінювати доброту і надійність. Не можна допускати прояву напруженості, появи яскравого рум'янцю і блідості, нервових і зайвих жестів і гримас, вираження відчуженості чи, навпаки, неприродного інтересу, гніву і байдужності.

Сучасними вітчизняними дослідниками виявлено розбіжність у значимості особистісного іміджу педагога для учнів і вчителів. За даними Є. Російської, у списку десяти професійно значимих якостей учителя у кінці ХХ століття імідж посідає друге місце з погляду дітей, і лише восьме – з погляду самих педагогів.

Д. Журавльов вважає, що «значна частина педагогічного загалу ще занадто далека від того, що особистісний імідж необхідно формувати. Ставлення педагогів до іміджу досить різноманітне. Негативно ставляться до нього вчителі старшого покоління: його розуміють як «маску», упевнені, що внутрішній світ має переважати над зовнішнім виглядом і вважають, що «головне бути, а не здаватися». Усілякі розмови про імідж учителя сприймають насторожено, як заклик бути нещирими» [3]. Отже, сучасні викладачі підтримують ідею формування іміджу викладача, але більшість із них не розуміє складових компонентів іміджу.

Приєднуємося до думки, що поняття «імідж» в системі освіти набуло актуальності в період незалежності України та переосмислення підходів до освітнього процесу [7].

Відповідно до положень сучасної педагогіки [5 та ін.], викладач має володіти такими якостями:

- любов до дітей;
- почуття національної гідності;
- чесність, совість, справедливість, об'єктивність;
- витримка, стриманість, терпеливість;
- організаторські здібності, вміння працювати з студентським колективом;
- усебічний розвиток;
- принциповість і вимогливість;
- оптимізм, любов до життя, чуйність, гуманне ставлення до людей;
- творчий склад мислення;
- тактовність.

На жаль, у цьому переліку якостей не віднаходимо поняття «особистісний імідж», тобто творення публічного образу викладача, який впливає на настрій і почуття вихованців, сприяє формуванню в них компонентів морально-естетичної культури.

У той же час зазначається, що «на основі особистих якостей у процесі професійної підготовки в педагога мають бути сформовані необхідні вміння» [5, с. 20] і серед них – вміння в галузі педагогічної техніки, а саме:

- одягатися з урахуванням індивідуальних особливостей, прийнятого в суспільстві стилю, вимог культури та особливостей діяльності;
- володіти собою, оцінювати свої почуття в конкретній ситуації, психічний стан вихованців, обирати потрібну тактику дій відповідно до педагогічних завдань;
- володіти голосом, тоном, темпом, ритмом педагогічного мовлення;
- володіти жестами і мімікою;
- вміння ходити, стояти, сидіти;
- володіти навичками психотехніки (уміння застосовувати знання про психіку людини для розв'язання практичних завдань) [5].

Відповідно до сучасного розуміння поняття «імідж педагога» зазначені вміння є складовою особистісного іміджу викладача закладу вищої освіти.

Поняття «імідж» інтерпретується по-різному. На наш погляд, «професійний педагогічний імідж викладача» – це форма самовиявлення індивідуального цілісного образу особистості викладача як реалізатора потреб мікро- і макросоціуму в освітніх послугах, за якої виявляються найбільш виразні ділові та особистісні якості відповідно до статусу вчителя та соціальної ролі в освітньому середовищі.

Імідж викладача визначають як безпосередньо або зумисне створюване ним візуальне враження про себе [11].

У педагогічній науці є різні підходи щодо класифікації іміджу. Зокрема, за функціональним підходом виокремлюють такі види іміджу:

- особистісний – імідж педагога, зумовлений його внутрішніми та особливими індивідуальними рисами;
- професійний – імідж учителя, детермінований професійними якостями;
- бажаний – імідж, до якого прагне учитель;
- дзеркальний – імідж, що відповідає його уявленню про себе;
- корпоративний – імідж школи, вищого навчального закладу, факультету тощо.

Імідж класифікують також за іншими параметрами. Наприклад, вищезазначені види іміджу (особистісний, професійний, корпоративний) за характеристиками можуть бути як позитивними, так і негативними.

Структура іміджу викладача є полікомпонентною [4]. Його головними складовими визначено такі:

- внутрішнє «Я» (внутрішній образ, що відповідає обраному фаху та виявляється в його професійній культурі й мисленні, емоційності та творчому настрої, привабливості й вишуканості, внутрішній стійкості й гідності, позиції та ступені мобілізації тощо);
- зовнішній вигляд учителя (засвідчує ціннісні риси, які в гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний образ, сприяють формуванню гарного враження і репутації, допомагають виявити себе не тільки привабливою людиною, але й чудовим педагогом);
- використання вербальних і невербальних засобів спілкування (жести, міміка, пантоміміка, інтонація, магія слова, темпоритм мовлення педагога мають привертати увагу учнів до нього, викликати довіру і налаштовувати їх до активної взаємодії).

Безперечно, зовнішній вигляд залежить від окремо взятої особистості. Але не варто забувати, що викладачі – це зразок для наслідування, тому їх зовнішній вигляд має бути бездоганним у всьому. Адже викладачу вищої школи, а особливо молодому, студенти надто важко вибачають будь-які недоліки. Дослідження показали, що в 75 % випадків перше враження є правильним. Що запам'ятовується під час першої зустрічі з незнайомими? Так, зовнішній вигляд. Безперечно, набагато важливішим вважається інтелект, але все ж одяг визначає те, що про вас подумують інші люди та яке враження про вас у них складеться.

Зовнішній вигляд викладача запам'ятовується із першого спілкування, і це враження з часом дуже важко змінити. У зовнішньому вигляді викладача (зокрема й одязі) має відбиватися його статус, адже між викладачем та студентами має дотримуватися певна дистанція. Це передбачає бездоганність у

кожній деталі: акуратна зачіска, незухвалий одяг, начищене взуття, неясковий макіяж, елегантність тощо. У зовнішньому вигляді також важлива міра: нічого не повинно бути «занадто», якщо лише відсутність міри не є способом привернути до себе увагу та «запам'ятатись».

Зовнішній вигляд залежить від кожної окремої особистості, саме тому викладацький імідж може бути як позитивним, так і негативним. А. Макаренко зазначав: «Я повинен бути естетично виразним, тому я жодного разу не вийшов з непочищеними чобітьми або без пояса. Я теж повинен мати якийсь шик, у міру сили та змоги, звичайно. Я не допускав у клас учителя, якщо він був неохайно одягнений...» [9, с. 34]. А також він писав: «Я теж повинен бути таким радісним, як колектив. Я ніколи не дозволяв собі мати сумне обличчя. Навіть коли в мене були неприємності, коли я хворий, я повинен уміти не виявляти цього перед дітьми» [9, с. 23].

Отже, потрібно розумно враховувати вимоги моди, створюючи свій зовнішній вигляд, і дотримуватися правила: бути одягненим, за можливістю, якомога більш елегантно та сучасно.

Висновки. Питання зовнішнього вигляду викладача не нове, проте його актуальність із роками не зникає.

Отже, вдало дібраний гардероб допоможе не тільки справити приємне враження на довколишніх, а й підкреслить професійні та особисті якості педагога. Крім того, актуальним і доцільним є необхідність удосконалення наявної системи розвитку педагогічної майстерності щодо створення механізму формування стійкого цілісного образу педагога (педагогічного іміджу), який забезпечить оптимальні умови для навчання й виховання учнів.

Список використаних джерел

1. Барна Н. В. Імеджологія : навч. посіб. для дист. навч. / за наук. ред. В. М. Бебика. Київ : Університет «Україна», 2007. 217 с.
2. Булатова О. Імедж педагога – мода или необхідність? *Директор школи. Україна*. 2003. № 2. С. 74–78.
3. Журавльов Д. Імедж учителя – необхідність или дань моде? *Народное образование. XXI век*. 2003. № 7 (№1330). С. 24–37.
4. Ковальчук Л. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2007. Вип. 22. С. 65–74.
5. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. Київ : Знання-Прес, 2008. 447 с.

6. Литвин А. Н. Деловой этикет. Ростов-на-Дону : Издательство Феникс, 2002. (Серия «Самоучитель»). 224 с.
7. Маркуша А. М. Если вы учитель. Москва : Просвещение, 1989. 160 с.
8. Нуреева О. С., Скворчевська О. В. Вдалих імідж як запорука професійного успіху. *Географія*. 2007. №7 (83). С. 33–36.
9. Особистість учителя у висловлюваннях представників вітчизняної та зарубіжної педагогіки, діячів науки, культури. *Педагогіка : хрестоматія / уклад. А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко*. Київ : Знання-Прес, 2008. С. 14–31.
10. Палеха Ю. І. Іміджологія : навч. посіб. / за заг. ред. З. І. Тимошенко. Київ : Вид-во Європ. у-ту, 2005. 324 с.
11. Черновол-Ткаченко Р. І. Імідж сучасної освітньої установи. *Управління школою*. 2006. № 19–21. С. 92–95.

ПРИХОДЬКО ВЕРОНІКА
студентка магістратури
Навчально-наукового інституту
історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О. М. Лазаревського
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається важливість спрямування освітнього процесу на формування професійних компетентностей здобувачів вищої освіти. Стан ринку праці та стрімкий розвиток усіх сфер вимагають від випускника високого рівня фаховості та компетентності, вміння не тільки апелювати теоретичними знаннями, засвоювати їх, а й застосовувати знання у своїй професійній діяльності, вміння працювати професійно в будь-якій ситуації, здатності легко вирішувати практичні задачі на роботі. У статті визначено тлумачення терміну «компетентності», розглянуто законодавчу базу цього питання, з'ясовано та проаналізовано основні проблеми у формуванні компетентностей здобувачів вищої освіти та шляхи їх вирішення і вдосконалення.

Ключові слова: компетентність, професійна підготовка, фахівець, здобувач вищої освіти, практична підготовка, освітній процес.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день основним пріоритетним завданням вищої освіти в Україні є формування компетентного, професійного, конкурентоспроможного фахівця у певній галузі. Наразі перед освітнім процесом постає проблема забезпечення підготовки здобувача вищої освіти не тільки належним рівнем знань, навичок, теоретичного та наукового матеріалу, а й вмінням застосувати їх на практиці, у процесі професійної діяльності.

Спроби вирішити ці проблеми визначили ключовий вектор державної політики в галузі освіти. Сьогодні триває реформування вищої освіти, зміна чинного законодавства у відповідності до вимог Болонського процесу та Європейського Союзу. однак проблема потребує комплексного підходу до її вирішення на всіх рівнях.

Ринок праці висуває високі вимоги до професійних компетентностей молодого фахівця через велику конкуренцію та особливості швидкого розвитку суспільства, технологій, знань. Кожен з нас хоче мати справу з професійним

юристом, який допоможе якнайкраще вирішити справу, компетентним лікарем, гарним вчителем своїх дітей, кваліфікованим менеджером банку тощо. Все це підкреслює актуальність проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Важливе значення для вирішення проблеми професійної компетентності здобувачів вищої освіти мали дослідження освітян-науковців В. Г. Кременя, В. М. Аніщенка, О. В. Шкіренка, С. О. Шишова, І. О. Зимньої, Т. Й. Франчука, В. А. Костенка та інших.

Мета статті – визначення сутності поняття «компетентність», аналіз проблеми формування компетентностей у процесі навчання, визначення шляхів вдосконалення вищої освіти в цьому аспекті.

Результати дослідження. Формування професійних компетентностей майбутніх фахівців у процесі їх підготовки займає провідне місце серед завдань вищої освіти як держав загалом, так і окремих закладів вищої освіти, конкретних викладачів.

Відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту», компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [1].

Компетентність розглядають як інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність і здатність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності [2, с. 30].

Терміни «компетентна освіта», «освітня компетентність» прийшли до нас із зарубіжних країн, де вони широко вживаються. Під компетентністю людини науковці визначають спеціально організований комплекс знань, умінь та навичок, які набуваються у процесі навчання [3, с. 112]. Вони дають змогу людині визначити, тобто ідентифікувати й розв'язувати, незалежно від ситуації, проблеми, характерні для певної сфери діяльності.

Слово «компетентність» походить від латинського «competens» – належний, відповідальний, і в академічному словнику української мови тлумачено як якість особистості, яка має достатні знання в якій-небудь галузі; яка з чим-небудь добре обізнана; тямуща, кваліфікована [4].

Згідно ж Європейських стандартів, компетентність включає такі складники: знання, пізнавальні навички, практичні навички, ставлення, емоції, цінності, етика, мотивація [5, с. 278].

На нашу думку, при визначенні дефініції терміну «компетентність»

важливо також зазначити, що це не просто надані знання, навички, а розуміння здобувача, вміння застосувати їх на практиці, використати все це у своїй професійній діяльності, здатність діяти в конкретних ситуаціях.

Важливе місце у формуванні компетентностей займають нові тенденції освіти, такі як глобалізація, інформатизація, інтернаціоналізація тощо. Як вказують численні науковці, компетентнісний підхід, в першу чергу, орієнтується на кінцевий результат в підготовці здобувачів вищої освіти та спрямовується на формування в них готовності ефективно мобілізувати внутрішні (знання, уміння, цінності, психологічні особливості) і зовнішні (інформаційні, людські, матеріальні) ресурси для досягнення поставленої мети.

У підсумку ми маємо випускника-професіонала, який готовий до здійснення професійної діяльності, а також такого, що має не тільки знання, уміння й навички зі спеціальної підготовки, але й такі особистісні якості, як мотивація до продуктивної діяльності, рівень розвитку інтелекту, ступінь засвоєння правових, культурних, етичних норм та інших якостей соціально-гуманітарного характеру. Отримуючи вищу освіту здобувач має чітко усвідомити формулу: «Я вчусь», а не «Мене вчать». Тільки за такого підходу може сформуватися дійсно особистість і дійсно спеціаліст своєї справи [6, с. 7].

Підготовка висококваліфікованих фахівців здійснюється, в першу чергу, завдяки навчальному процесу закладу вищої освіти, який можна розглядати як сукупність системоутворюючих складників. Залежно від основної дидактичної мети професійного навчання навчальний процес можна поділити на теоретичне та практичне навчання. Домінуюча мета теоретичного навчання – теоретичне освоєння професії, а практичного – формування системи професійних умінь та навичок, тобто практичне освоєння професійної діяльності. Процес теоретичного навчання у своїй основі будується відповідно до логіки засвоєння знань, а практичного – до логіки формування умінь та навичок. Найважливішим в даному випадку є гармонічне поєднання першого з другим, приділення значної уваги до обох складових і саме в такому комплексі сприяти формування компетентностей. В цьому випадку ми знову наголошується на важливу роль закладу вищої освіти для досягнення відповідних цілей.

Неабияке значення при формуванні компетентностей здобувача, окрім наукового та ґрунтового забезпечення теоретичним матеріалом, має практична підготовка студентів. Однак законом України «Про вищу освіту» у ст. 51 вона визначена, на нашу думку, в досить обмеженому тлумаченні: «Практична підготовка осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, здійснюється шляхом проходження ними практики на підприємствах, в установах та організаціях згідно з укладеними закладами вищої освіти договорами або у його структурних підрозділах, що забезпечують практичну підготовку» [7].

Необхідно законодавчо визначити й інші формати практичного засвоєння знань здобувача у ході освітнього процесі, не обмежуючись навчальною, виробничою практикою.

У ст. 26 Закону України «Про вищу освіту» визначено основні завдання закладу вищої освіти. Зокрема зазначено про такі як: провадження на високому рівні освітньої діяльності, провадження наукової діяльності із залученням студентів, формування особистості, забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності тощо [7].

На нашу думку, доречним було б додати до переліку завдань і формування професійних компетентностей майбутнього фахівця, оскільки саме це наразі є ключовим аспектом освітньої діяльності, тому потребує і відповідного законодавчого закріплення.

Висновки. Формування компетентностей здобувачів вищої освіти у процесі їх фахової підготовки є одним із ключових завдань освітнього процесу на сьогодні. Все це зумовлено потребою висококваліфікованих та конкурентоспроможних професіоналів на ринку праці, підвищеними вимогами до випускників ЗВО. Компетентність слід розуміти як сукупність знань, умінь, навичок, особистісних якостей майбутнього фахівця, вміння застосовувати їх у професійній діяльності, здатність ефективно діяти конкретних професійних ситуаціях, при виконання професійних обов'язків.

Основною проблемою вищої освіти на сьогодні і, одночасно, її вектором розвитку є спроможність держави, закладу вищої освіти забезпечити в ході навчання гармонізацію надання теоретичних та практичних навичок, приділення великої уваги на формування фахових компетентностей.

У Законі України «Про вищу освіту», на нашу думку, доцільним могло б стати таке положення: до основних завдань закладу вищої освіти також належить приділення значної уваги формуванню фахових компетентностей здобувачів вищої освіти.

Лише за ефективної діяльності держави у сфері освіти, якісного законодавчого регулювання, відповідального ставлення до таких цілей закладів вищої освіти та бажання й професіоналізм науково-педагогічних співробітників вищезазначені завдання вищої освіти можуть бути досягнуті.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту»: Документ № 2145-VIII від 5 вересня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. с. 23–30.

3. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). Київ : Грамота, 2003. 216 с.
4. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). Електронний ресурс. URL: <http://sum.in.ua>.
5. Настільна книга педагога. упоряд. : В. М. Андрєєва, В. В. Гигораш. Харків : Основа, 2006. 352 с.
6. Франчук Т. Й. ВНЗ як суб'єкт інтеграції теорії і практики компетентнісної професійної освіти: проблеми та перспективи. *Компетентісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика організації*: матеріали методологічного семінару. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. С. 5–11.
7. Закон України «Про вищу освіту»: Документ № 1556-VII від 1 липня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/conv#n407>.

РЕВЕНКО АЛІНА
студентка магістратури
Навчально - наукового інституту
історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М.Лазаревського
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЯК ПРОВІДНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Стаття присвячена висвітленню потреби формування у здобувачів освіти на етапі їхнього професійного навчання медіаосвітніх компетентностей; переваг і перспектив їх безпосереднього застосування у майбутній професії; охарактеризовано основні складові медіакомпетентності.

***Ключові слова:** мас-медіа, мультимедіа, медіаграмотність, глобалізація, медіакомпетентність майбутнього фахівця.*

Постановка проблеми. світ сьогодні представляє собою тісне переплетіння соціально-економічних та політичних процесів і явищ. На тлі прискореної глобалізації ті зміни, що відбуваються у різних сферах діяльності людини, знаходяться у постійній взаємодії між собою. Про переважну їх частину ми дізнаємося із засобів масової інформації, котрі часто формують у нас хибне ставлення і сприйняття стану речей. Це й спричинило значні модернізації в освітній сфері, яка так само є і формоутворюючим чинником суспільно-політичних процесів, і водночас певною «губкою», що всотує провідні віяння і тенденції доби та підпорядковується законодавчим реформам. Вирішальними каталізаторами перебудови вітчизняної освіти у XXI ст. стали євроінтеграційні процеси і Болонська система, яка включає й навчання медіаграмотності – однієї з важливих умов формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості та конкурентноспроможного фахівця, що відповідає вимогам часу.

Особливостям проблеми медіа на сьогоднішній день прив'язано велику кількість праць вітчизняних та закордонних дослідників. Серед українських вчених в даній галузі варто назвати таких: Г. Онкович, А. Литвин, В. Робак, О. Ісаєнко, О. Бублик, Л. Деркач.

Медіаосвіта розвивається і в інших країнах, де над її теоретичною базою працюють О. Федоров, А. Шариков, Л. Пресман, С. Носова, Л. Зазнобіна, П. Офдерхейд, Л. Мастерман, Д. Букінгем, Р. Хоббс. Важливий вклад у поширення та розвиток медіаграмотності зробили міжнародні організації ЮНЕСКО та Рада Європи.

Мета статті – обґрунтувати й теоретично підтвердити вагомість розвитку медіакомпетентностей у становленні успішної особистості та майбутнього фахівця.

Результати дослідження. Медіаграмотність, за оцінкою більшості дослідників, виступає інтегративною характеристикою і вимагає від людини постійної роботи над собою, високого рівня ерудиції, психоаналізу та критичного мислення – включає цілий набір різних умінь, навичок і компетентностей. Головним чином медіакомпетентність включає: критичне мислення, формування незалежних суджень і витворення системи адекватних рішень та дій у відповідь на дані ЗМІ. Вона являє собою: готовність застосовувати знання, уміння та навички з добору, використання, аналізу, створення й передачі медіаінформації у різних видах та формах та оцінку складних процесів медіавпливу на соціум.

Одним із перших кроків до усвідомлення людством важливості навчання правильного сприйняття і опрацювання ЗМІ було створення у 1959 р. в Канаді навчальної програми з медіаосвіти, а з 60-х рр. подібні розробки з'явилися і в країнах західної Європи та США. Так, у Німеччині вже існують науково-дослідні інститути з дослідження особливостей медіавпливів, видається література і спеціалізовані періодичні видання з медіапедагогіки, а щоквартальник «Медіа в практиці» інформує читачів про наукові події у сфері мас-медіа та про нові медіаджерела. А саме поняття «медіаосвіти» вперше це пролунало у 1973 р. на засіданні сектору інформації ЮНЕСКО та Міжнародної ради з кіно та телебачення [3, с. 151–153].

Варто відмітити, що сьогодні відбувається важливий процес переоцінки ролі медіа не лише як носія певної інформації, новини чи факту. Все більша увага приділяється цьому феномену, як тій сфері людської діяльності, що акумулює в собі багаж різноманітного досвіду і прикладів: уміння переконувати, психоаналізу, ораторського і сценічного мистецтва, творчої роботи, тощо. Таким чином, ЗМІ можна назвати «не ораним полем» для саморозвитку і невичерпним джерелом для проведення різних досліджень, наукова важливість і актуальність яких лише зростає.

Проте за стрімкими стрибками прогресу пересічний споживач ще не встиг здобути досвід з проведення наукового аналізу ступеню та якості медіавпливів, оскільки в нашій країні запровадження спеціальних курсів у навчально-

виховний процес почалося відносно недавно. І в цьому полягає важлива місія сьогоденного студента, який має можливість у період професійної підготовки здобути необхідні компетентності, оцінити якість їх надання освітніми установами, а нестачу знань компенсувати самоосвітою (з урахуванням особливостей настання технологічної ери їй відводиться особливе місце у контексті програми навчання протягом життя), координованою знавцями з даного питання. І «завтра» вже в ролі кваліфікованого фахівця вчорашній здобувач освіти буде навчати медіаграмотності інших, рівень адаптації яких в умовах розвитку комерції, постійного руху та змін буде залежати від освіченості їхнього педагога.

Відомий британський медіатеоретик і медіапедагог Л. Мастерман окреслив сучасні тенденції, які стимулюють розвиток медіаосвіти:

1. Зростаючі темпи споживання інформації мас-медіа у щоденному вжитку;
2. Ідеологічний медіавплив у суспільстві;
3. Удосконалення та розповсюдження медіаінформації;
4. Проникнення ЗМІ в політику;
5. Зростання значущості візуальної комунікації та інформації в усіх галузях;
6. Необхідність відповідності навчання сучасним вимогам;
7. Міжнародна і національна практика приватизації інформації [1, с. 11].

За твердженням І. Жилавської до названих тенденцій слід додати і «пожовтіння» та погіршення якості засобів медіа, що актуалізує, на думку дослідниці, потребу в освітніх технологіях в даній галузі [4, с. 5].

Активний прихильник медіаосвіти Б. Мак-Махон наголошує на морально-демократичній стороні даної галузі освіти і аргументує це тим, що «в епоху тероризму та війн ХХІ століття медіаосвіта молоді стає важливою вимогою демократичного суспільства» [4, с. 7].

Мас-медіа активно втручаються в освіту, змінюючи зміст і технології освітнього процесу, і висувають все більше нових вимог до майбутнього фахівця. Основними детермінантами успішної діяльності педагога є:

- різносторонність викладача, готовність діяти у змінних умовах, навчитися підлаштовувати свій матеріал до провідних тенденцій і створювати для учнів/студентів спецкурси, факультативи, тощо з метою їх всебічного розвитку;
- вміння формувати в учнів/студентів цілісну картину світу, незаангажовану міфами і домислами, прищепити їм бажання науковими методами встановлювати істину;

- розвиток творчих компетентностей: «оживлювати» матеріал і урізноманітнювати заняття, чергувати роботу з медіатекстами, відео, періодичними виданнями та інше;
- удосконалення комп'ютерних навичок і вмінь;
- поглиблення самокорекції та саморегуляції.

Провідні науковці акцентують увагу на результативності освітньо-виховного процесу із залученням різних методик, які використовують під час медіаосвіти. Наприклад, О. В. Федоров, який керує науковою школою медіаграмотності та медіакомпетентності в Росії, у роботі з медіатекстом виокремлює такі методи: дескриптивна (полягає у переказі змісту та описі подій); класифікаційна (передбачає визначення місця медіатексту в історичному і соціокультурному контексті); аналітична (аналіз мови, структури, авторських концепцій тощо); особистісна (йдеться про опис переживань і почуттів, відносин, спогадів, які були викликані медіатекстом); пояснювально-оціночна (оцінка переваг медіатексту щодо певних критеріїв).

А дослідник К. Тайнер пропонує застосовувати аудіовізуальні медіа, користуючись такими прийомами: аналіз медіапродукції через критичне мислення; долучення до створення навчальної медіапродукції; розроблення критеріїв оцінювання [3, с. 147–161].

Оскільки Україна долучилася до переліку країн, що підписали Болонську декларацію, освітня політика нашої держави спрямована на активне запозичення зарубіжного досвіду та акумулювання власних багатовікових здобутків. А реформування останніх років націлені на сприяння становленню та розвитку базових принципів Європейського простору вищої освіти та пропагування місця медіаграмотності як провідної компетентності сучасності та майбутнього.

Висновки. Таким чином, вироблення і удосконалення навичок роботи з мас-медіа розвиває комунікаційні навички, критичне мислення, навчає грамотно оцінювати їхню якість і формує надважливий досвід, який підвищує загальнокультурний розвиток людини. Тож варто підсумувати, що медіакомпетентність є на сьогоднішній день визначальною якістю для успішного працевлаштування та реалізації гармонійної особистості, як майбутнього фахівця, а медіаосвіта, в сукупності усіх навичок та вмінь у цій сфері, орієнтована на загальний розвиток його інтелектуального рівня.

Список використаних джерел

1. Бабій Р. О. Аналіз підходів до визначення понять «медіаосвіта», «медіаграмотність» та «медіапедагогіка». *Збірник наукових праць*

- Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна».* 2013. №1(7). С. 11–14. URL: file:///C:/Users/LENOVO_Comp/Desktop/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0.pdf
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція): схвалено президією Нац. акад. пед. наук України 21 квіт. 2016 р. Ін-т соціал. та політ. психології НАПН України; [за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського]. Київ: [б. в.], 2016. С. 19. URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/kontsepsiya-vprovadzheniya-mediaosvity/>.
 3. Литвин А. В., Робак В. Є. Завдання медіаосвіти в підготовці фахівців. *Збірник статей методологічного семінару медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив.* 2013. С. 147–161. URL: https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/zb_method.pdf
 4. Іванов В., Іванова Т., Мірошніченко Ю. Медіаосвіта та медіаграмотність: до проблеми визначення термінів. *Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд.* 2-ге вид., стер. К.: АУП, ЦВП, 2012. 58 с. URL: <https://www.aup.com.ua/upload/ogliad.pdf>

ТАРАН ОЛЕКСАНДР
студент магістратури
Навчально-наукового інституту історії
та соціогуманітарних дисциплін
імені О. М. Лазаревського
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ

У статті визначено теоретичні засади та проаналізовано сучасні напрями і методи формування медіа культури майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

Ключові слова: *медіа, медіакультура, масова культура, масові комунікації, засоби масових комунікацій, засоби масової інформації, медіаосвіта, медіаграмотність.*

Постановка проблеми. Сьогодні кожен є свідком інформаційної революції, кожен перебуває у тісних відносинах з мультимедійними технологіями, які полегшують наше життя у процесі користування інформацією, але водночас потребують цілеспрямованої підготовки особистості до безпечного користування ними.

Під час набуття соціального досвіду на молодь впливає багато чинників, що мають вагомe значення для розвитку особистості. Зокрема, це інститути соціалізації: сім'я, батьки, заклад освіти, друзі, але надзвичайно велику роль у розвитку молодого покоління відіграють і засоби масової комунікації. Саме за допомогою них моделюються зразки поведінки, погляди на життя, моральні установки, ставлення до тих процесів, які відбуваються у соціумі.

Актуальність розвідки зумовлена проблемою формування медіакультури майбутніх викладачів ЗВО засобами медіаосвіти. Вимогами часу зумовлені потреби пошуку шляхів, чинників, складових формування медіакультури, адже це допомагає людині не розгубитися та вчасно зорієнтуватися при споживанні та інтерпретації інформації.

Зміст та основні аспекти формування медіакультури майбутніх фахівців ЗВО зайняли чільне місце у працях Г. Васянович, П. Гуревич, М. Кастельс, А. Кравченко, М. Пипенко, А. Федеров, О. Коневщинська, Н. Шубенко, Н. Рижих, А. Шариков.

Мета статті полягає у визначенні проблем, аналізі сучасних напрямів, методів формування медіакультури майбутніх викладачів ЗВО засобами медіаосвіти.

Результати дослідження. На певному етапі розвитку освіти та суспільства виникло питання: чи потрібно спеціально навчати молодь жити в гармонії з інформаційним простором або, нічого не роблячи, дозволити цій реальності бути некерованою, покладаючись лише на синергетичні процеси самоорганізації? З'явилося поняття «медіаосвіта», яке одразу зацікавило вчених-представників різних наук про людину і суспільство: соціології, культурології, педагогіки, психології, мистецтвознавства, історії та ін.

В наш час медіаграмотність є однією з важливих компетенцій людини в інформаційному суспільстві. Слід зазначити, що кожен конкурентно-спроможний фахівець повинен уміти раціонально та швидко вирішувати в умовах загальної віртуалізації.

Процес ефективного функціонування в інформаційно-комунікаційному середовищі, розуміння та аналіз інформації, яку поширюють мас-медіа, отримав назву медіакультура. По суті це частина загальної сфери людської культури. Як і культура загалом, медійна культура має на меті регулювати людську поведінку, організовувати діяльність людини, її пізнання й творчість, формувати поле збереження традицій та виникнення інновацій [4, с. 60].

Зокрема, в основі терміну «медіакультура» лежить поняття «медіа» (від латинського «*media*», «*medium*» – засіб, посередник). Термін був вперше введений канадським соціологом М.Маклюеном у кінці ХХ століття і означав «масову культуру» («*mass-media*») [7, с. 464].

Медіакультура є частиною загальної культури, що пов'язана із засобами комунікації, насамперед масової. Цей термін слід розуміти у двох аспектах: із соціального боку культура суспільства визначає медіакультуру суспільства, тобто йдеться про соціокультурні явища, пов'язані з медіа (світ книг, світ телебачення, газет і журналів, радіо, Інтернет-ресурсів); з позицій особистісних характеристик культура людини – це медіакультура особистості, коли сприймається творче самовираження через комунікаційні засоби, які зрештою забезпечують повноцінне залучення людини до суспільства [9, с. 44].

Медіакультура формується на засадах медіаосвіти, яку розглядають як процес розвитку індивідуума під час впливу інформації ЗМІ з метою формування культури спілкування, комунікативних та творчих здібностей, вміння сприймати, інтерпретувати інформацію.

Медіапедагог та теоретик медіа Л. Мастерман сформулював сім причин пріоритетності та актуальності медіаосвіти:

1. Високий рівень споживання медіа та насиченості сучасних товариств засобами масової інформації.
2. Ідеологічна важливість медіа й їхнього впливу як галузі промисловості на свідомість аудиторії.
3. Швидке зростання кількості медійної інформації, посилення механізмів управління нею та її поширення.
4. Інтенсивність проникнення медіа в основні демократичні процеси.
5. Підвищення значущості візуальної комунікації та інформації в усіх сферах
6. Необхідність навчання студентів з орієнтацією на відповідність майбутнім педагогам.
7. Наростання національних і міжнародних процесів приватизації інформації [9, с. 121-122].

Одна з провідних дослідниць Н. Кирилова мету медіаосвіти вбачає саме у формуванні медіакультури особистості, її здатності до активного засвоєння медійного змісту, заснованого на знаннях про сутність і специфіку масових комунікацій [4, с. 145].

У багатьох країнах медіаосвіта функціонує як система, що стала невід'ємною частиною, з одного боку, загальноосвітньої підготовки молоді, з другого – масових інформаційних процесів. Вона включена до глобалізаційних перетворень і є складовою гарантування конкурентоспроможності економіки, нерозривно пов'язана з розвитком демократії в умовах інформаційного суспільства.

З-поміж основних принципів медіаосвіти визначено такі:

Особистісний соціально-психологічний підхід засвідчує, що медіаосвіта ґрунтується на актуальних медіапотребах студентів з урахуванням їхніх вікових, індивідуальних та соціально-психологічних особливостей, наявних медіауподобань і рівня сформованості медіакультури особистості та її найближчого соціального середовища.

Перманентне оновлення змісту медіаосвіти відповідно до розвитку технологій, змін у системі мас-медіа, стану медіакультури суспільства та окремих його верств. Для цього використовують актуальні інформаційні прецеденти, поточні новини, сучасні комплексні медіафеномени, популярні в молодіжному середовищі. У процесі медіаосвіти забезпечується баланс між актуальною сьогоденністю та історичними надбаннями.

Зорієнтованість на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, щоб використовувати й упроваджувати їх для організації роботи медіапедагогів, формування спільних інформаційних ресурсів, полегшення

комунікації та координації в середовищі взаємодії учасників медіаосвітнього руху.

Медіаосвіта враховує розвиток новітніх медіа. Пріоритет морально-етичних цінностей, що полягає в спрямуванні медіаосвіти на захист суспільної моралі й людської гідності, протистоянні жорстокості й різним формам насильства, утвердженні загальнолюдських цінностей, зокрема ціннісного ставлення особистості до суспільства й держави, до людей, природи, мистецтва, праці та самої себе [3, с. 123].

Пошанування національних традицій передбачає в процесі медіаосвіти врахування національної та етнолінгвістичної специфіки медіапотреб студентів і педагогів, забезпечує паритетність їхньої взаємодії й конструктивність діалогу.

Основними завданнями медіаосвіти студентів, на думку Я. Шведової, є формування уявлень про позитивний і негативний вплив мас-медіа, вміння орієнтуватися в медіапросторі, аналізувати, оцінювати, критично ставитися до інформації, контролювати перегляд телепрограм і протистояти телевізійному маніпулюванню, розвінчувати соціальні міфи, які створюють мас-медіа. Отже, першим кроком до формування медіакультури є вміння сприймати телевізійну інформацію, що здійснюється через відновлення у пам'яті динаміки подій, аудіовізуальних образів, кульмінаційних епізодів передач. Для цього потрібно розвивати емоціональну активність, звукозорову пам'ять, що полегшує аналіз та синтез телевізійної продукції, сприяє адекватному її сприйняттю [1, с. 15–25].

Для розвитку творчого мислення та зміцнення моральних, культурних і політичних ідеалів майбутні викладчі ЗВО мають навчитися оцінювати моральну, культурну, політичну позицію тележурналістів, авторів, героїв, учасників конкретної телепрограми, аналізувати та обговорювати її. Показником вміння контролювати аудіовізуальну інформацію є властивість осмислювати багат шаровість образного світу (як окремих епізодів, так і телепрограми або телефільму) [11, с. 88].

Поступово у молоді людини має сформуватися своєрідний імунітет проти телепередач, спрямованих на руйнацію національної культури, соціальних цінностей, пропаганду політичного психозу та кримінальної романтики, агресивної реклами, розпусти та соціальної дезорієнтації. Результатом медіаосвіти має стати критичне ставлення до відверто негативної телепродукції, завдяки чому молодь має бути розбірливішою у потоці телепередач, вирізняючи різноманітні маніпуляції [13].

Як слушно зазначає І. Жилавська, сьогодні на порядку денному постають нові питання. Зокрема, які медіаосвітні моделі, методи, технології можуть бути найефективнішими у підготовці нового покоління до життя в сучасних

інформаційних умовах, до сприйняття й розуміння різноманітної інформації; як медіаосвічена аудиторія може впливати на ЗМК? Ідея медіаосвіти набуває глобального характеру — отримують розвиток її сучасні моделі, які передбачають адекватне сприйняття молодіжною аудиторією ЗМК та її самостійне входження в інформаційний простір [3, с. 25-34].

Досліджуючи медіакультуру сучасного студента, К. Курган наголошує, що він має впевнено орієнтуватися в інформаційних потоках, які постійно посилюються, видозмінюються та ускладнюються. Зважаючи на те, що інформація надходить до свідомості недозовано, молода людина має вміти диференціювати її на важливу, що матиме пріоритетне значення, та другорядну, якою не користуватиметься через неактуальність чи непотрібність або сприйматиме лише як "інформувальну". Крім уміння розрізняти важливі й другорядні дані, молодь має навчитися виокремлювати у стрімкому медіапотоці потенційно шкідливу інформацію. До того ж медіаосвіта передбачає ще й уміння самостійно створювати медіаповідомлення та грамотно інтегрувати їх до медіапростору [6, с. 134].

О. Федоров виокремлює методики, котрі використовують під час медіаосвіти:

- дескриптивна (переказ змісту, опис подій медіатексту);
- класифікаційна (визначення місця медіатексту в історичному та соціокультурному контексті);
- аналітична (аналіз структури та мови медіатексту, авторських концепцій тощо);
- особистісна (опис стосунків, переживань, почуттів, спогадів, асоціацій, викликаних медіатекстом);
- пояснювально-оціночна (формування суджень про медіатекст, його переваги відповідно до естетичних, моральних та інших критеріїв) [12, с. 99–103].

Медіакультура в сучасному світі трактується як сукупність інформаційно-комунікативних засобів, матеріальних та інтелектуальних цінностей, вироблених людством у процесі культурно-історичного розвитку, що сприяють формуванню суспільної свідомості і соціалізації особистості, що включає в себе культуру передачі інформації та культуру її сприйняття. Вона може виступати показником рівня розвитку особистості, здатної сприймати, аналізувати, оцінювати медіатекст, займатися медіатворчістю, засвоювати нові знання у галузі медіа.

Взаємовідносини медіакультури та молоді специфічні в силу вікових і соціальних особливостей останньої. Діада «споживач – творець» тут найбільш

яскраво виражена, носить характер мобільності, що сприяє створенню специфічної субкультури, де молоді люди, в тому числі студенти ВНЗ, мають можливість задовольняти різноманітні потреби, включаючи ідентифікацію, а також розвивати творчі здібності [1, с. 85].

Важливими компонентами медіакультури є вміння й навички. Уміння, що забезпечують виконання дій у практичній медіаосвітній діяльності, з одного боку, розглядаємо як здатність педагога закладу освіти реалізувати цілі власного розвитку, а з іншого – як цілеспрямовану динамічну систему осмислених дій, спрямованих на запуск механізмів розвитку медіакультури учнів, що ґрунтуються на знаннях соціального та фахового змісту медіакультури, її структури, принципів, особливостей.

Л. А. Найдонова розробила інноваційно-абсорбційну модель медіакультури (ІАММ), що складається з чотирьох взаємозв'язаних блоків:

- «*реакції*» (пошук інформації, її читання/сканування, ідентифікація/розпізнавання потрібних знань у медіатекстах);
- «*актуалізації*» (асиміляція, інтеграція нових знань, потрібних для опанування виклику, пов'язаних з медіа, співвіднесення їх з наявними ресурсами);
- «*генерації*» (інкубація, творча конвертація, трансформація медійних знань і умінь, всі аспекти ініціації творчості завдяки медіавпливу);
- «*використання*» (передача інформації, інноваційна діяльність, дослідження у галузі медіа).

Використання різних видів медіатекстів у освітньому процесі дозволить:

- підвищити рівень мотивації студентів до навчальної діяльності;
- вчитиме їх критично сприймати медіа-інформацію у величезному інформаційному просторі;
- дозволить сформувати у них уміння керувати потоками інформаційних ресурсів;
- опановувати комунікаційні технології і стратегії їх використання.

Висновки. Отже, в сучасному інформаційному світі вкрай актуальне впровадження медіаосвіти. Результатом медіаосвіти є формування медіакультури, що визначається як здатність здійснювати пошук, критично сприймати, аналізувати та формувати власну позицію під час споживання інформації. Медіа певною мірою формують наше відчуття реальності. Медіакультура сьогодні – це об'єктивна реальність, яка існує і розвивається за своїми законами, це атрибут сучасного життя, де суспільство й окрема особистість можуть виступати одночасно і споживачами, і творцями медіакультури.

Список використаних джерел

1. Васянович Г. П. Медіаосвіта: зарубіжний і вітчизняний досвід. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2007. № 2. С. 19–21.
2. Гуревич П. С. Культурологія. Москва : Гардарики, 1999. 278 с.
3. Жилавская И. В. Медиаобразование молодежной аудитории : монографія. Томск : [б. и.], 2009. 322 с.
4. Кастельс М. Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / Пер. с англ. А. Матвеева под ред. В. Харитонова. Екатеринбург : У-Фактория (при участии Гуманитарного ун-та), 2004. 328 с.
5. Кириллова К. Б. Зачем нужна медиакультура. *Уральский Федеральный округ*. 2004. №1. С. 8–15.
6. Кравченко А. М. Культурологія: словарь. Москва : Академ-проект, 2001. 495 с.
7. Курган К. Медіакультура сучасного студента крізь призму феномену «медіапростір». *Теоретична і дидактична філологія* : зб. наук. праць. ПереяславХмельницький, 2012. Вип. 12. С. 83–88.
8. Маклюэн Г. М. Понимание медиа: внешние расширения человека *Understanding Media: The Extensions of Man*. Москва: Кучково поле, 2007. 464 с.
9. Мицишин І., Троханяк Н. Медіаосвіта як засіб формування медіакультури сучасної молоді. *Вісник Львівського університету. Сер. Педагогіка*. Львів, 2006. Вип. 21. Ч. 1. С. 161–165.
10. Masterman L. *Teaching the media*. London: Comedia publishing group. 1985, 341 p.
11. Пипенко М. А. Особенности репрезентации субкультурных идентичностей в Интернет. *Материалы XII Междунар науч конф студентов, аспирантов и молодых ученых*. Москва : 2005. С. 203–205.
12. Психолого-педагогический словарь: для учителей й руководителей общеобразоват. учреждений / Авт.-сост. В. А. Мижериков. Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. 540 с.
13. Федоров А. В. Медиа и современная социокультурная ситуация. URL: <http://www.ostankino.ru>
14. Шариков А. В. Медиаобразование: мировой и отечественный опыт. Москва : Академия педагогических наук СССР, 1990. 66 с.
15. Шведова Я. В. Медіаосвіта як засіб формування медіакультури студентів. *Наук. записки кафедри педагогіки*. Харків, 2011. Вип. 26. С. 93–200.

ТИМОЩУК СЕРГІЙ
студент магістратури
Навчально-наукового інституту
історії та соціогуманітарних
дисциплін імені О. М. Лазаревського
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
ім. Т. Г. Шевченка

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ОСВІТИ

У статті висвітлено проблеми сучасної освіти, насамперед пов'язані з організацією дистанційного навчання та використанням інноваційних освітніх технологій.

Ключові слова: *освіта, дистанційна освіта, інноваційна освіта, освітні технології.*

Постановка проблеми. Коли ми говоримо про сучасний стан освіти в цілому, ми аналізуємо проведення реформ освіти на законодавчому рівні, реалізації програми НУШ, введення нових вимог до освітнього процесу. При цьому сучасне життя вносить корективи у наше життя, і освіта має відповідати новим викликам, сучасним тенденціям та бути в авангарді суспільства. А якщо зміни виникли дуже несподівано, і освіта просто не змогла пристосуватися до нових реалій і відстає від потреб сьогодення? Найнесподіваніший та глобальний виклик для суспільства на сьогодні – це пандемія COVID-19. І як всесвітня система охорони здоров'я виявилася не готовою до такого виклику, так і система освіти отримала нові сучасні фундаментальні проблеми викладання для здобувачів освіти. Традиційно дистанційна освіта сприймалася як другорядна система, з мінімальною ефективністю навчання. Пандемія внесла свої зміни в усі сфери життя, а при цьому освіта виклик сприйняла дуже повільно. Система освіти виявилася громіздкою і повільною у прийнятті швидких рішень для переходу в нові освітні реалії, коли здобувачі освіти опинилися у самоізоляції. Пандемія виявила проблеми освіти, які існували і до карантинних заходів, просто при цьому темі дистанційної освіти приділяли багато уваги, такі науковці А. А. Андреева, О. М. Алексеєва, В. Ю. Бикова, В. Ю. Ващенко, К. Р. Колос, В. В. Дядичева, В. О. Куклева, А. Ф. Манако, В. М. Кухаренко, Є. С. Полат, О. В. Рибалко, П. В. Стефаненко, А. М. Стрюка, С. О. Семерікова, Є. М. Трибульська, Н. Г. Сиротенко, А. В. Хуторський та ін.

Незважаючи на достатню кількість досліджень, присвячених окресленій проблемі, система освіти виявилася не готовою до сучасних коректив.

Мета статті – характеристика організаційних засад дистанційного навчання як актуальної проблеми сучасного суспільства та освіти.

Результати дослідження. У 2000 році Міністерством освіти і науки України була затверджена «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні» (далі Концепція) яка дала визначення дистанційній освіті:

«Дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання» [1].

Учений І. В. Роберт у науковій праці «Теорія і методика інформатизації освіти» розкриває дистанційне навчання (розподілене навчання, дистантне навчання) крізь призму процесу передачі знань, вироблення вмінь і навичок у контексті інтерактивного взаємодіяння як між студентом і викладачем, так і між ними (суб'єктами) та інтерактивним джерелом інформаційного ресурсу, який віддзеркалює всі характерні навчальному процесу елементи (мета, цілі, організаційні форми, зміст, засоби навчання, методи), реалізоване в умовах використання прийомів інформаційно-комунікаційні технологій ІКТ [2].

Також Концепція визначає доцільність створення системи дистанційної освіти в Україні: «Стан розвитку дистанційної освіти в Україні на сьогоднішній день не відповідає вимогам до інформаційного суспільства, що прагне інтегруватись у європейську і світову спільноту. По-перше, Україна відстає від розвинутих країн в застосуванні технологій дистанційного навчання при підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців різних галузей і рівнів. По-друге, має місце суттєве відставання телекомунікаційних мереж передачі даних, які відзначаються недостатньою пропускнуою здатністю, надійністю зв'язку та його низькою якістю. По-третє, в Україні відсутнє нормативно-правова база, яка б регламентувала і забезпечувала діяльність навчальних закладів у напрямку впровадження дистанційної освіти як рівноцінної форми навчання з очною, заочною та екстернатом» [1].

Національне законодавство має низку правових документів пов'язаних з дистанційною освітою, це: Наказ Міністерства освіти і науки України від 07 липня 2000 р. № 293 «Про створення Українського центру дистанційної освіти»; Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» 31 липня 2000 р. № 928/2000; «Національною доктриною розвитку освіти», «Національною програмою інформатизації», законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», наказом Міністерства

освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання».

Так чому ж маючи низку правових документів, починаючи з 2000 року, наша сучасна освіта виявилася не готовою до дистанційної освіти?

Карпенко М. М. у статті «Розвиток дистанційного навчання як відповідь на сучасні виклики для України» (2014) у висновку ставить вирішення ряду проблем для впровадження дистанційної освіти в Україні за такими напрямками:

- управлінсько-організаційне забезпечення;
- матеріально-технічне та фінансове забезпечення;
- кадрове забезпечення потреб дистанційної освіти;
- методичне забезпечення з урахуванням специфіки дистанційного навчання;

- просування дистанційної освіти на освітньому ринку та ринку праці [3].

Ці проблеми залишилися не вирішеними і актуальними і сьогодні. У свою чергу Н. Самолук та М. Швець дають пояснення чому впровадження дистанційної освіти в Україні гальмується: «Впровадження повноцінного дистанційного навчання в Україні гальмується багатьма чинниками. Це пояснюється слабким проробленням методологічних та психолого-педагогічних особливостей дистанційної освіти, дуже високими вимогами до «віртуального» викладача, який крім звичайних знань має вміти користуватися засобами інформаційних і комунікаційних технологій. За результатами Internet-опитування «Дистанційна освіта сьогодні», проведеного інформаційно-освітнім порталом ТДО можна виділити найважливіші проблеми, що безпосередньо відбиваються на методології та якості дистанційної підготовки: 1) недосконалість, а то і відсутність нормативно-правового і організаційно-методичного забезпечення (відсутність нормативних документів з боку держави, а також цільової державної програми з розвитку дистанційної освіти; відсутність методичних засад застосування дистанційних технологій у відповідності до існуючих напрямів підготовки та спеціалізацій; низький захист авторського права на електронні навчальні видання; відсутність норм часу на розробку електронних медійних навчальних видань); 2) недостатня кваліфікація викладачів та проблема їх підготовки й перепідготовки (консерватизм, психологічний бар'єр та непідготовленість науково-педагогічних кадрів; інертність до нововведень; низький мотиваційний рівень до розробки дистанційних курсів та роботи за дистанційними технологіями); 3) надмірний бюрократизм дистанційного навчання; 4) фінансування розробки дистанційних технологій, оновлення комп'ютерної техніки та матеріальної бази, забезпечення доступу до Internet мережі викладачів; 5) інформованості населення про дистанційне навчання; 6) відсутність у деяких потенційних студентів, що

проживають у сільських населених пунктах, відповідного технічного оснащення та можливості доступу до мережі Інтернет». Учені дають рекомендації, як можна вирішити проблеми, щоб дистанційна освіта в Україні запрацювала: «Таким чином, розвиток дистанційного навчання в Україні не відповідає вимогам інформаційного суспільства, що в першу чергу, викликано недосконалим законодавчим та нормативним забезпеченням. Для того, щоб система дистанційного навчання зайняла гідне місце в системі освіти України, потрібно вирішити зазначенні вище проблеми. А насамперед створити глобальну комп'ютерну мережу освіти й науки, оскільки саме комп'ютер дає змогу отримувати навчальний матеріал, є водночас і бібліотекою, і центром довідкової інформації, і комунікативним центром» [4].

Виявилось, що далі розмов тема не просунулася і проблема впровадження дистанційної освіти в Україні залишалася не вирішеною.

Висновки. Таким чином, не зважаючи на значний обсяг нормативних документів щодо впровадження дистанційної освіти в Україні, ми бачимо, що проблема впровадження дистанційної освіти залишилася невирішеною. Науковці досліджують головні перспективи, проблеми та рекомендації впровадження дистанційної освіти, але в практичній площині вони не реалізовані або реалізовані неякісно. Ситуацію з освітою, яку ми бачимо сьогодні, визначила низка чинників: це і недостатність уваги практичному впровадженню дистанційної освіти в Україні, відсутність фінансування таких упроваджень з боку Міністерства освіти і науки України, і більш актуальні проблеми, наприклад війна на Сході нашої країни, коли держава потребує вирішення інших нагальних питань. Усе це свідчить про те, що будь-якому питанню, яке виникає у суспільстві, потрібно приділяти увагу, щоб в майбутньому уникнути таких катастрофічних проблем, які ми маємо на сьогодні. Вирішення сучасних проблем і викликів, яким на сьогодні є всесвітня пандемія COVID-19, дає змогу у майбутньому приділяти увагу навіть другорядним та альтернативним методам навчання, яким до сьогодні вважалася дистанційна освіта. Відтак важливим завданням є розробка методики впровадження дистанційної освіти в традиційну освіту, для чого потрібно не нехтувати у майбутньому технологіями дистанційної освіти.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні року: Постанова від 20 грудня 2000. Міністерство освіти і науки України. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.

2. Кучеренко Н. Дистанційне навчання як виклик сучасної університетської освіти: філософсько-правовий вимір. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2018. Вип. 20. С. 34–40.
3. Карпенко, М. М. Розвиток дистанційного навчання як відповідь на сучасні виклики для України. *Стратегічні пріоритети : Науково-аналітичний щоквартальний збірник*. Київ. Національний інститут стратегічних досліджень, 2014. № 4. С. 102–105.
4. Самолюк Н., Швець М. Актуальність і проблемність дистанційного навчання. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 1.1. С. 193.

УРОЖОК АЛІНА
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто проблему соціалізації студентської молоді у сучасних умовах закладу вищої освіти, пов'язану із процесами розвитку і виховання особистості. Визначено сутність освітнього середовища ЗВО як соціалізуючого простору. Обґрунтовано значення закладу вищої освіти як інституту соціалізації студентів. Виявлено особливості та соціально-педагогічні умови успішної соціалізації студентів. Визначено перспективи подальших досліджень у підвищенні ефективності соціально-педагогічної роботи зі студентами в нових умовах.

Ключові слова: *виховання, заклад вищої освіти, соціалізація, соціальний розвиток, студентська молодь, умови соціалізації.*

Постановка проблеми. В умовах трансформації української системи вищої освіти, утвердження подальшої демократизації життя, радикальної соціально-економічної реформи суспільства гостро постає питання про появу громадянина нової формації, свідомого, творчого, здатного до плідної праці в різних сферах суспільного життя. У підготовці такої людини особливу роль виконує заклад вищої освіти, де формується майбутнє нації, її суспільний і культурний генофонд, що, у свою чергу, виступає надійним чинником утвердження прогресивного в розвитку держави, удосконалення людських відносин. Опановуючи навчальні дисципліни у виші, майбутній фахівець має навчитися формувати сучасні погляди, соціальний світогляд, комунікативний досвід, позитивне ставлення до життя і колективу, в якому буде працювати, передавати від старших поколінь молодшим надбання культури й освіти, створювати умови для особистісного й професійного розвитку, до виконання певних соціальних ролей у суспільстві. Виявлення специфіки соціального становлення студентів за сучасних умов є однією з актуальних проблем педагогічної науки.

Оскільки студентський вік – це період активного формування внутрішньої потреби особистості співвідносити власні прагнення з інтересами

суспільства, то він є сенситивним для засвоєння соціального досвіду, суспільно значущої діяльності, а також формування активної творчої особистості.

Перед вищою освітою стоїть важливе завдання – забезпечити виховання життєво і соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях, формування власних мотивів, інтересів. Важливо, наскільки студент як суб'єкт соціалізації, самостійний в інформаційному просторі, який рівень його соціальної компетентності, як швидко він вибирає ту сферу діяльності, у якій зможе досягти високого професіоналізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що питанню соціалізації студентів приділяла увагу значна когорта дослідників, серед яких А. Асмолов, С. Батенін, В. Бочарова, І. Зверєва, А. Капська, І. Кон, О. Кузьменко, І. Мигович, А. Мудрик, В. Сухомлинський, С. Харченко та ін. Результати спеціальних педагогічних досліджень різних аспектів впливу соціального середовища (сім'ї, навчального закладу і громадських організацій, культури, мистецтва, засобів масової інформації, Інтернету тощо) на формування особистості студента відображено у працях Г. Андреєвої, О. Балакиревої, В. Бочарової, А. Волович, Б. Вульфою, М. Головатого, Л. Коваль, І. Мартинюка, А. Мудрика, С. Харченка, С. Шашенко та ін.

Отже, проблема соціалізації людини досліджується досить широко. У той же час і в науково-теоретичній літературі, і в практиці вищої школи помітне неадекватне тлумачення самого процесу соціалізації. Наявність великої кількості трактувань цього поняття свідчить не лише про його багатогранність і певну складність, а й про те, що до цього часу цілісна теорія соціалізації недостатньо розроблена.

Мета статті – аналіз соціально-педагогічних умов соціалізації студентської молоді у закладі вищої освіти.

Результати дослідження. Соціалізація – процес засвоєння індивідом визначеної системи знань, норм і цінностей, що дозволяють йому функціонувати як повноправному члену суспільства. Соціалізація включає як соціально контрольовані процеси цілеспрямованого впливу на особистість (виховання), так і стихійні спонтанні процеси, що впливають на її формування.

О. Дмитрієв, Г. Костюк, О. Мороз, Н. Пасько та інші науковці розглядають студентство як специфічну соціально-професійну групу з урахуванням її власного місця в структурі держави, соціального знання, соціально-психологічних і політичних рис.

Студентський період є важливою стадією соціалізації й має певні ознаки, зокрема: відбувається активне включення молодих людей у нове середовище; посилюється самостійність у виборі цінностей, ідеалів, середовища для

спілкування, видів діяльності, що підвищує необхідність рівноправної, демократичної партнерської взаємодії; удосконалюються механізми саморегуляції, самокорекції; домінуючим фактором впливу стає нове соціальне середовище (академічна група, групи за інтересами) [5].

Соціалізація студентської молоді – це багатогранний процес, що розглядається як важлива мета саме практичного плану. У сучасній науці проблема соціалізації особистості студента розглядається у кількох напрямках: а) формування студента як особистості, яка здатна виконувати функції громадянина держави; б) формування студента як особистості, яка оволодіває нормами моралі свого народу, його національними традиціями, звичаями і вчиться використовувати їх у своїй практичній діяльності як конкретний образ «Я»; в) формування студента як особистості, що готується до вискоєфективної праці у сфері матеріального та духовного виробництва; г) формування студента як особистості, яка готується до виконання в суспільстві соціальної ролі інтелігенції [6].

У системі вищої школи студентство проходить два етапи соціалізації відповідно до двох основних періодів становлення. У період первинної соціалізації відбувається не тільки включення молоді до системи вищої школи, прилучення до нового соціального статусу студента, але і своєрідний соціально-груповий синтез цінностей, привнесених студентами різного соціального походження, що виступає як найважливіший момент становлення соціальної однорідності.

Соціалізація другого періоду складається з підготовки студентів до основного соціального статусу, виконанню в суспільстві соціальних функцій інтелігенції (професійної, організаційно-управлінської, культурно-виховної).

Специфічність соціалізації студентів впливає на весь лад їхньої життєдіяльності, обумовлюючи такі особливості буття, як колективний характер побуту, навчання і дозвілля, невисокий рівень матеріальної забезпеченості тощо.

На основі визначених особливостей соціального стану і буття студентства визначаються їхні соціально-психологічні риси. Зумовленість соціально-професійного статусу, спрямованість у майбутнє породжує внутрішню динамічність, потребу в новому. Колективні форми буття викликають інтенсивність спілкування. Найбільш значимою і соціально важною рисою студентства, пов'язаною з соціально-віковими особливостями, майбутньою діяльністю інтелігенції, є напруженість пошуку сенсу життя, ідеальне конструювання дійсності в рамках ідеалів.

Система виховання студентів у ЗВО повинна акцентувати увагу на розвитку потреби особистості в досягненні успіху, реалізації своїх цілей і

самоствердження, формувати якості особистості, що забезпечують її включеність у різні сфери життєдіяльності суспільства [3].

Процес залучення в суспільне життя здійснюється не лише через навчальну діяльність і професійну підготовку. Це відбувається також через виховну діяльність, високу творчу активність і схильність до інноваційної діяльності. У студентів формується паралельна система цінностей і поглядів. Студенти обирають не те, що справді необхідно, а те, що яскравіше, емоційніше. Формується також стійке усвідомлення настановлення на збагачення і життєвий успіх [4].

Метою соціалізації у ЗВО є формування соціалізованої особистості, що засвоїла необхідні соціальні норми і цінності, професійні та міжособистісні ролі, необхідні для успішного функціонування та творчої самореалізації студента в соціокультурному середовищі ЗВО.

Отже, соціалізація полягає в тому, що індивід засвоює певну систему знань, норм, цінностей, які дозволяють йому ставати особистістю, здатною функціонувати в даному суспільстві. Проте джерелом соціалізації студента є не лише зміст процесу у ЗВО, а й соціально-професійне його оточення, студентська референтна група, засоби масової інформації, громадські об'єднання студентів тощо.

Результатом соціалізації студента є: вироблення і трансформація власної системи поглядів на життя та ціннісні орієнтації, формування життєвого ідеалу; засвоєння культури людських взаємин і соціально-професійних функцій; формування індивідуального стилю навчально-професійної діяльності та власної моделі моральної поведінки; опанування професійною діяльністю та формами ділового спілкування [2].

Слід зазначити, що особистість, яка успішно соціалізується, має добре виражену соціальну спрямованість, активно прагне самовизначитися й самореалізуватися в суспільстві і вміє продуктивно адаптуватися в навколишньому соціумі на основі знань про соціальну дійсність. При цьому успішність соціалізації пов'язана не лише з наявністю у людини зазначених якостей, але, в першу чергу, з реальними діями, в яких ці якості втілюються. У ході цього процесу в людини виникає відповідне ставлення до соціальних фактів і в цілому до навколишнього світу. Вибірковість у сприйнятті й оцінці цих факторів і подій складає суб'єктність: особистість починає активно, вибірково й цілеспрямовано взаємодіяти з середовищем, проявляти себе, свій духовний та фізичний потенціал, тобто відбувається соціальне становлення особистості [1].

Засвоюючи систему ролей, студенти набувають соціально значимих якостей, формують світогляд, свої цілі, мотиви, інтереси, почуття, особисті та

соціально значущі потреби, розвивають різні види компетентності, в тому числі й соціальну компетентність, яка дозволить їм стати тим, ким вони мають об'єктивно стати в житті. Отже, для того, щоб майбутні спеціалісти могли успішно адаптуватися до нових умов життя, гармонійно та безконфліктно взаємодіяти в конкретному середовищі, необхідно, щоб процес розвитку здібностей, якостей та вмінь відбувався систематично і планомірно.

Важливою складовою соціально-педагогічної роботи на сучасному етапі розвитку освітньої системи, враховуючи її роль, є: залучення студентів до громадських організацій, науково-дослідних і творчих об'єднань і колективів; створення сприятливих умов для раціонального використання вільного часу студентів у вирішенні питання «вторинної зайнятості» і отримання матеріальної допомоги тим студентами, що її потребують, стимулювання студентів до участі у волонтерській діяльності тощо.

Зміст технологій соціально-педагогічної роботи ґрунтується на визнанні цінності студента як особистості, його прав на свободу, на розвиток і прояв його здібностей і індивідуальності, полем виявлення для яких виступає студентський колектив [6].

Безумовно, примусити студента брати активну участь у соціально-педагогічній роботі є неможливим і непотрібним. Мова повинна йти про створення сприятливих умов для заохочення, студента, пробудження його інтересу і мотивації до такої діяльності, прояву ініціативи і самостійності – всіх тих характеристик, за умови яких і сама соціально-педагогічна робота може мати результативність.

Організація соціально-педагогічної роботи зі студентами у ЗВО зумовлена віковими особливостями студентів, специфікою молодіжної субкультури, цілями і завданнями основних і додаткових освітніх програм, особливостями сучасної соціокультурної ситуації в країні і будується з урахуванням специфіки студентів, які навчаються в певному закладі. Результативність такої роботи визначається значущими для студента особистими і суспільними проблемами, досвід вирішення яких він набуває на основі одержуваної ним професійної освіти.

Висновки. Важливими завданням педагогіки є узагальнення практичного досвіду соціально-педагогічної роботи у вітчизняних і зарубіжних ЗВО, розробка рекомендацій щодо впровадження в освітній процес нових напрямів і технологій соціально-педагогічної роботи, вдосконалення існуючих освітніх систем щодо забезпечення сприятливих умов соціалізації студентської молоді. Результатом такої роботи науковців має стати розробка практичних рекомендацій з удосконалення й забезпечення умов соціалізації особистості у контексті перебудови вищої освіти в Україні в цілому.

Список використаних джерел

1. Бурдые П. Социология социального пространства: пер. с франц. Ин-т экспериментальной психологии. СПб.: Алетейя, 2005. 288 с.
2. Лавриченко Н. М. Педагогічні основи соціалізації учнівської молоді в країнах Західної Європи: автореф. дис. ... д-ра пед. н.: 13.00.01. Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2006. 39 с.
3. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: автореф. дис. д-ра пед. н.: 13.00.05. Луганський нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. Луганськ, 2004. 42 с.
4. Савченко С. В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства. Луганск: Альма-Матер, 2003. 406 с.
5. Овчаренко Г. Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічної спеціальності у позанавчальній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Луганськ, 2005. 20 с.
6. Харченко С. Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика. Луганськ: Альма-матер, 2006. 230 с.

ЧИГРИНЕЦЬ ОЛЕНА
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ ЩОДО ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі булінга дітей з ооп, розглянуто профілактику в закладах загальної середньої освіти, технології реагування працівників школи на виявлені або встановлені факти булінгу.

Ключові слова: дитина, особливі освітні потреби, булінг, заклад загальної середньої освіти.

Постановка проблеми. Надзвичайно важливу роль у соціалізації кожної людини займає шкільне середовище. Саме у школі здійснюється становлення та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності. У період навчання відбувається формування високих моральних якостей, розвиток розумових та фізичних здібностей, талентів, збагачення інтелектуального, творчого, культурного потенціалу.

Основною ланкою у цей час стають шкільні стосунки, міжособистісні взаємини, можливість спілкуватися з однолітками, що набуває особливого значення для кожного школяра.

Необхідною умовою позитивного досвіду соціалізації в школі є сприятлива атмосфера взаємодії та взаємоповаги між учнями. Але, на жаль, все частіше спостерігається негативна тенденція такої взаємодії. Дуже часто ми чуємо таке поняття як булінг, явище, що надзвичайно поширене в сучасній школі і є однією з глобальних проблем сучасного підростаючого покоління.

Досі немає чіткого наукового визначення цього терміна, але у світовій практиці його визначають як прояв агресії, дискримінації дитини, що виражається у фізичних і психічних формах насильства.

Така проблема жорстокої та насильницької поведінки дітей привертає увагу нинішнього суспільства і знаходить своє відображення в зарубіжних та вітчизняних дослідженнях. Значний внесок у теорію подолання булінгу, дослідження його структури, причин виникнення зробили такі зарубіжні дослідники як Д. Ольвеус, Д. Лейн, Е. Роланд, Е. Міллер, Д. Таттум, К. Арора,

Д. Томпсон та ін. У той же час варто згадати таких вітчизняних і російських науковців: О. Барліт, І. Бердишев, А. Бочавер, О. Глазман, О. Дроздов, О. Синюкова, В. Собкін, А. Король, В. Петросянц, А. Чернякова, які досліджують психологічні особливості учасників булінгу, його наслідки та шляхи подолання [1].

Мета статті – визначити основні види профілактики булінгу та надати рекомендації працівникам школи, батькам і дітям з особливими освітніми потребами щодо запобігання цієї проблеми.

Результати дослідження. Булінг – це повторювані дії різних видів насильства і знущань з боку однієї особи або групи осіб щодо особи, яка не може себе захистити. Булінг не відбувається, коли два учні з однаковими фізичними можливостями часто сперечаються, борються чи підбурюють один одного в ігровій формі. Булінг завжди має на меті зацькувати жертву, викликати у неї страх, деморалізувати, принизити, підпорядкувати.

Булінг проявляється по-різному. В одному випадку це можуть бути систематичні словесні образи, обзивання чи глузування над певними особливостями людини – зовнішністю, манерою говорити, одягатися, ходою, мімікою, жестами, в тому числі внаслідок захворювання або інвалідності (заїкання, накульгування тощо). В іншому випадку, знущання можуть мати форму побиття, штовхання, відбирання або псування речей, приниження гідності, наприклад, через примус виконувати будь-які принизливі дії або здійснювати акти насильства щодо третіх осіб. Подібні фізичні та словесні дії є прямим булінгом. Непрямий булінг проявляється через менш явні дії – маніпулятивну поведінку, поширення брехливої інформації, пліток, виключення людини з кола спілкування, спільних занять, ігор, відторгнення, ігнорування, бойкот [2].

Профілактика булінгу в закладах загальної середньої освіти передбачає такі види діяльності:

1. Ознайомлення шкільної громади з особливостями поширення масових негативних явищ серед учнів загальноосвітніх шкіл та загальноприйнятими у світі поняттями «булінг», «третирування», «цькування», «діти з особливими освітніми потребами».
2. Просвітницька робота фахівців соціально-психологічної служби школи серед дітей щодо попередження насильства з використанням основних форм просвітницької роботи, зокрема міні-лекцій, круглих столів, бесід, диспутів, годин відкритих думок, організації тематичних тренінгів.
3. Формування правосвідомості та правової поведінки учнів, відповідальності за своє життя, розвиток активності, самостійності та творчості учнів.

4. Формування в педагогів та батьків навичок ідентифікації насильства як у своїй поведінці, так і в поведінці дітей із метою формування вмінь виокремлювати наявну проблему.
5. Систематична робота з родинами, обов'язково цікавитися в батьків про наявні проблеми дитини та особливості поведінки.
6. Створення в шкільному середовищі умов недопущення булінгу та недопускати глузування учнів над невдачами своїх товарищів по школі.
7. Розробка пам'яток для учнів, батьків, вчителів.
8. Планування узгодженої діяльності суб'єктів соціально-педагогічної діяльності (учителів, соціальних педагогів, практичних психологів, волонтерів, батьків).
9. Налагодження співпраці з центром соціальних служб сім'ї, дітей та молоді, службами у справах дітей, інклюзивно-ресурсними центрами, психолого-медико-педагогічними консультаціями, представниками закладів вищої освіти, позашкільними установами, недержавними організаціями.
10. Використання засобу шкільної медіації – вирішення конфліктних ситуацій шляхом примирення сторін за участю медіаторів через знаходження оптимального варіанта подолання проблеми, що задовольняє обидві сторони[3].

Технології реагування працівників школи на виявлені або встановлені факти булінгу:

1. Під час встановлення факту або в разі підозри на наявність булінгу, батьки або вчитель повідомляє про це адміністрацію закладу.
2. Адміністрація спільно із соціально-психологічною службою школи невідкладно реагує на подані факти.
3. Безпосередня робота класного керівника, практичного психолога та соціального педагога з булерами та жертвами:
 - Бесіда з учнями класу щодо з'ясування проявів булінгу.
 - Бесіда окремо з булерами та окремо з жертвами третирування.
 - Бесіда окремо з батьками булерів та окремо з батьками жертв булінгу щодо ситуації, що склалася, та визначення шляхів її подолання.
4. Відпрацювання навичок поведінки жертв та виведення жертви зі стресового впливу булерів.
5. Корегування наявних форм агресивної поведінки та подолання егоцентризму булерів, розвиток в них емпатійних якостей, адекватної самооцінки, самоконтролю та толерантності.
6. Зняття емоційної та м'язової напруги дітей за допомогою елементів арт-терапії, малювання, ліплення, слухання музики, використання «мішечку для крику», рухливих рольових ігор, маніпуляції зі старими газетами, написання «листів гніву» тощо.

Ефективність протидії булінгу залежить від наявності чіткого алгоритму можливих дій, відповідальності та компетенції вчителів, представників адміністрації, психолога й соціального педагога; установлення їхньої ролі та обсягу обов'язків у цьому алгоритмі [4].

Висновки. Таким чином, ми визначили напрями соціально-педагогічної роботи щодо попередження булінга в закладах загальної середньої освіти щодо дітей з особливими освітніми потребами та технології реагування працівниками школи на виявлення булінга.

Список використаних джерел

1. Гончаров В. В. Жорстока поведінка в підлітковому середовищі. *Соціальний педагог*. 2009. № 11. С. 59–61.
2. Скорбун І., Слободян Т. Попередження насильства у закладах освіти: методичний посібник для педагогічних працівників. Київ: БФ «Здоров'я жінки і планування сім'ї», 2019. 101 с.
3. Дроздов О. Феномен третирування в школі: шляхи вирішення проблеми. *Соціальна психологія*. 2007. № 6. С. 124–132.
4. Савельєв Ю.Б. Виключення та насильство: чи існує булінг в українській школі. Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська Академія». Серія: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2009. Том 97. С. 71–75.

ШАРПАТА ГАЛИНА
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті аналізуються проблеми соціалізації та навчання дітей з особливими освітніми потребами, їх адаптаційні можливості та вплив суспільства, розкрито основні принципи та концептуальні підходи організації інклюзивної освіти як шляху задоволення індивідуальних потреб дітей з особливими освітніми потребами.

***Ключові слова:** соціалізація, адаптація, інклюзія, психолого-педагогічний супровід, індивідуальний навчальний план, індивідуальна навчальна програма.*

Постановка проблеми. Проблема соціалізації дітей з особливими потребами постає надзвичайно гостро. Адже річ не лише в тому, що дитині необхідне відчуття комфорту у соціальному середовищі, вона також повинна віднайти своє місце в ньому, з тим щоб мати можливість повністю розкрити власні можливості, а також бути корисною іншим. Організація соціальної допомоги дітям і молоді, позбавленим можливості вести повноцінне життя внаслідок вад фізичного або психічного розвитку, потребує, в першу чергу, зміни ставлення суспільства до дітей з особливими потребами.

Складний і багатофакторний процес соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями досліджували такі відомі вітчизняні та закордонні вчені: А. Адлер, І. Бех, М. Бітянова, А. Бодалєв, Л. Божович, Д. Джеймс, М. Монахов, Л. Сохань, О. Сухомлинська, К. Роджерс, Й. Фіхте, Л. Виготський, І. Кон, Т. Кончанін, О. Кононко, Т. Поніманська, А. Колупаєва.

Мета статті – визначення провідних засад і особливостей соціалізації дитини з особливими освітніми потребами.

Результати дослідження. Важливу роль у соціалізації дітей з особливими освітніми потребами відіграє система комплексної роботи із широким спектром впливу на становлення людини-особистості. Саме інтенсивна робота спеціалістів (соціального педагога, вчителя, психолога) у тісному зв'язку із державною політикою забезпечує право дітей з особливими освітніми потребами на здобуття якісної освіти, інтеграції їх у суспільстві.

Заклад загальної середньої освіти, в якому впроваджується інклюзивне навчання надає індивідуально-орієнтовану педагогічну, психологічну та соціальну допомогу дітям, що мають особливі освітні потреби, а також визначення конкретних навчальних стратегій та підходів до навчання, розвитку дитини з особливими освітніми потребами. Розробка індивідуальної навчальної програми на основі типових навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальних, із відповідною їх адаптацією; визначення змісту, систему знань, навичок, вмінь, які необхідні дитині з порушеннями розвитку для соціалізації, які мають опанувати учні в навчальному процесі з кожного предмета, а також зміст розділів та тем.

Протягом навчання здійснюється психолого-педагогічний супровід, який включає соціалізацію дітей з особливими потребами, вивчення особистісного потенціалу, а саме:

1. співвідношення рівня розумового розвитку дитини і вікової норми;
2. рівня розвитку когнітивної сфери;
3. особливості емоційно-вольової сфери;
4. індивідуально-характерологічних особливостей;
5. рівня сформованості мотивації до навчання;
6. їх творчий та інтелектуальний розвиток через залучення всіх учасників освітнього процесу (батьків, педагогів, дітей) до реалізації запланованих дій щодо особливостей розвитку, спілкування, навчання, професійної орієнтації, соціальної адаптації дитини.

Соціально-психологічний супровід спрямований на вирішення проблем підлітка, пов'язаних із засвоєнням соціальних норм, розвитком соціально-психологічної компетентності; виробленням життєвої стратегії й вибором професії.

Діяльність соціального педагога спрямована на попередження проблеми, своєчасне виявлення та усунення причин, які сприяють її виникненню, забезпечення превентивної профілактики негативних явищ (морального, фізичного, соціального характеру), відхилень у поведінці учнів, їх спілкуванні і, таким чином, оздоровлення навколишнього мікросередовища. Тому спеціаліст повинен володіти різноманітними навичками та відігравати різні соціальні ролі, змінюючи їх у практичній діяльності в залежності від ситуації й характеру проблем, що вирішуються [1]. В. Шульга зазначає, що, на відміну від звичайного педагога у закладі освіти, в роботі соціального педагога першорядну роль відіграє не навчальна, а, передусім, виховна функція, функція соціальної допомоги й захисту. Діяльність соціального педагога спрямована на саморозвиток особистості [6].

Умовами для організації соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами відносять такі аспекти діяльності:

- формування цілей і завдань соціально-педагогічної роботи в школі;
- дослідження факторів позитивного і негативного впливу соціуму мікрорайону, сім'ї, вулиці на соціалізацію учнів з особливими потребами та планування складу суб'єктів соціально-педагогічної роботи в загальноосвітній школі;
- розробка та обґрунтування соціально-педагогічної концепції закладу освіти, оформлення соціальних паспортів класів;
- здійснення соціально-педагогічної підтримки учнів з особливими потребами з надання їм допомоги в адаптації до нових для них умов навчання;
- налагодження партнерських стосунків із батьками та громадськістю мікрорайону;
- здійснення соціально-педагогічної діяльності, що спрямована на подолання негативних впливів життя мікрорайону на соціалізацію учнів з особливими потребами;
- створення умов для їхнього навчання, а також організація корисного дозвілля за місцем проживання дітей;
- проведення реабілітаційної, соціально-профілактичної, просвітницької, організаційно-масової роботи, що спрямована на посилення соціалізуючого впливу загальноосвітньої школи засобом використання діагностичних методів вивчення ступеня задоволення учнів з особливими потребами умовами шкільного середовища;
- здійснення соціально-профілактичної та соціально-педагогічної роботи з батьками учнів з особливими потребами шляхом координації соціально-педагогічного впливу школи, місцевих органів влади, громадських організацій, медичних служб у справах неповнолітніх, сім'ї та молоді;
- створення умов для культурного розвитку учнів з особливими потребами шляхом вивчення можливостей використання виховного простору школи;
- залучення дітей з особливими потребами до активної участі в соціально-педагогічній діяльності;
- планування та проведення індивідуальної та групової роботи з учнями з особливими потребами, здійснення профорієнтаційної роботи з ними;
- підготовка до вступу у ЗВО чи працевлаштування випускників з особливими потребами на основі ознайомлення їх із специфікою навчання в обраних навчальних закладах й місцях працевлаштування; пропаганда здорового способу життя серед учнів з особливими потребами тощо.

Процес входження дитини в соціальне середовище під керівництвом дорослого дослідники називають почасти і вихованням – це комплекс впливів, що забезпечує соціалізацію індивіда. Головним завданням дорослого є передача дитині тих моральних якостей і норм поведінки, які відповідають вимогам суспільства. Відсутність здатності засвоювати знання призводить до порушення процесу соціалізації.

Для розуміння сутності процесу адаптації важливим стає питання про співвідношення понять соціальної адаптації і соціалізації. Соціалізація представляє собою процес засвоєння індивідом соціального досвіду, визначеної системи знань, норм, цінностей, що дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства [2]. Існують думки, що адаптація є одним із етапів соціалізації особистості.

Сьогодні педагогічна громадськість чи не найбільше обговорює проблему інтеграції дітей із порушенням психофізичного розвитку в єдину освітню систему загальноосвітньої школи. Процес інтеграції може вважатися повноцінним, якщо забезпечує три умови:

- навчання дитини відповідно до її особливих освітніх потреб і розвитку;
- можливість дитини відвідувати заклад освіти, живучи в сім'ї, а батькам – виховувати власну дитину;
- розширення кола спілкування дитини з особливостями психофізичного розвитку та підвищення якості її соціалізації.

В енциклопедії для фахівців соціальної сфери І. Звереві «соціалізація (лат. *socialis* – суспільний) визначається як процес входження людини в суспільство разом із її соціальними зв'язками та інтеграцією в різні типи соціальних спільнот, внаслідок чого відбувається становлення соціального індивіда. У процесі соціалізації формуються соціальні якості, цінності, знання, навички людини. Крім того, відбувається перетворення природжених, природних рис, а також засвоєння людиною елементів культури, соціальних норм і цінностей, які існують у суспільстві» [2, с. 79]. «Соціалізація нерозривно пов'язана з індивідуалізацією особистості, оскільки її зміст полягає у формуванні індивідуальності. Не існує однакових процесів соціалізації, індивідуальний досвід кожної особистості є унікальним і неповторним. Це набуття людьми ціннісних орієнтацій, потрібних для виконання соціальних ролей; засвоєння індивідом певної системи знань і норм, процес становлення його як особистості» [3, с 6–7].

Соціалізація, що здійснюється через сім'ю, освіту й виховання, необхідна не лише для підготовки до дорослого життя чи здобуття професії. Тільки ефективна, соціально прийнятна соціалізація зможе забезпечити так званий

процес «олюднення» людини, надасть їй можливість повноцінно існувати в сучасному світі [4, с. 42–46].

В Україні щорічно на 5-6 тис. збільшується кількість людей з обмеженими можливостями серед дітей та молоді. Фізичні дефекти значно утруднюють їхні контакти з довкіллям, обмежують участь у суспільному житті, негативно позначаються на особистісному розвитку: викликають почуття неспокою, невпевненості в собі, призводять до формування комплексу неповноцінності, егоцентричних і навіть антисоціальних настроїв [1].

Досвід багатьох країн свідчить, що інтеграція дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, найкраще відбувається в закладах освіти, що приймають на навчання всіх дітей без будь-яких обмежень. Саме в таких умовах діти можуть досягти найвищих результатів у навчанні та соціальній інтеграції.

Висновки. Сучасне життя, з одного боку, надає дитині з особливими потребами свободу для вибору соціального середовища й засобів спілкування, способом і стилю життя, а з іншого – процес адаптації та самовизначення, що ускладнюється, висуває високі вимоги до рівня самосвідомості та самоконтролю. Отже, реалізація прав на освіту дітей з особливими потребами розглядається як одне з важливих завдань сьогодення. Отримання такими дітьми якісної загальної та професійної освіти є і невід’ємною умовою їх соціалізації, забезпечення повноцінної участі в житті суспільства, успішної самореалізації в різних видах професійної і соціальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Електронний ресурс. URL: www.ipr.poltava.ua/file/.../guide/guide%202005%2027.12.doc (дата звернення: 5.11.2020 р.).
2. Зверева І. Д. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. 2-ге видання. Київ: Універсум, 2013. 535 с.
3. Капська А. Й. Соціальна педагогіка. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 488 с.
4. Сабат Н. (2008). Соціально-педагогічний аспект інклюзивного навчання. *Соціальний педагог (Шкільний світ)*. 2008. № 3. С. 42–46.
5. Мігалуш А.О. Інклюзивна освіта – шлях до всебічного розвитку дітей. *Соціальний захист*. 2009. № 1. С. 15.
6. Шульга В. В. Соціальний педагог у загальноосвітньому навчальному закладі : методичні рекомендації. Київ : Ніка-Центр, 2004, 124 с.

ШЛЮШЕНКОВА НАТАЛІЯ
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
ім. Т. Г. Шевченка

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ В СІМ'Ї

У статті розглянуто та проаналізовано теоретичні засади технологій соціальної роботи, що використовують в практичній діяльності при роботі з дітьми, що стали жертвами жорстокого поводження в сім'ї

Ключові слова: технологія, технологія соціальної роботи, діти, сім'я, насильство.

Постановка проблеми. Жорстоке поводження з дітьми визнано однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини у світі. Без подолання цього згубного явища не можливо створити умови для повноцінного розвитку дитини, реалізації її особистості. Проблема насильства над дітьми свідчить про необхідність ретельного вивчення й розробки профілактичних заходів спрямованих на її вирішення, оскільки діти є найнезахищенішою, найуразливішою й майже повністю залежною від дорослих частиною суспільства.

У останні роки проблема насильства та жорстокості над дітьми є предметом уваги міжнародних організацій та все більше привертає увагу фахівців. Пошук соціально-педагогічних умов, причин і факторів виникнення, виявлення та подолання насильства над дітьми досліджують такі вчені, як Т. Гончарова, О. Коломієць, О. Кочемировська. Правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти попередження насильства представлені в роботах В. Бондаровської, О. Кочемировської, Г. Лактіонової, Ю. Онишко, Р. Хаар, Г. Хрестова та ін. Розробляють методичні рекомендації та корекційні програми для працівників соціальної сфери, використовуючи вітчизняний і світовий досвід, С. Буров, І. Дубиніна, В. Міленко, С. Мосієнко, Ю. Онишко, Л. Смилова, М. Ясиновська та ін.

Свідченням актуальності окресленої проблеми є і прийняття законодавчої бази та створення кризових центрів роботи з тими, хто потерпає від насильства. Але не дивлячись на це, проблема все ще існує й вимагає пошуку нових шляхів вирішення.

Мета статті – аналіз та висвітлення змісту технологій соціальної роботи, що використовуються при роботі з дітьми, які зазнали жорстокого поводження в сім'ї.

Результати дослідження. Коли жертвою насильства стає доросла людина, вона завжди розуміє, те що трапилося з нею – неправильно і виходить за рамки нормальних людських відносин. Дитина ж, у силу відсутності життєвого досвіду, може вважати, що насильницькі взаємини є нормальними. Тому вона мовчить і не просить допомоги. У зв'язку з цим фахівцям стає відомо лише про невелику частку фактів насильства над дітьми.

Як правило, дитина, яка постраждала від жорстокого ставлення з боку близьких людей відчуває різні негативні емоції і почуття. Така ситуація є психотравмуючою для дитини і пов'язана з наявністю сильного переляку. Ситуація характерна тим, що (,)по-перше, це завжди буває раптово, по-друге, це пов'язано із загрозою для життя, яку дитина в цей момент відчувала вперше, по-третє, ситуація неконтрольована дитиною, так як вона не має відповідного досвіду. Ці три чинники призводять до сильного сполоху, який викликає стрес [3; 4].

Жорстоке поводження з дітьми – це феномен, про існування якого відомо з моменту появи історичних записів людства і який, напевно, буде існувати ще довго. Пов'язано це з тим, що насильство – це не лише соціальне явище, адже етимологія його мультифакторна і тісно пов'язана з природою людини.

Жорстоке ставлення до дітей та підлітків, нехтування їх інтересами можуть мати різні види і форми, але їх наслідком завжди є серйозна шкода для здоров'я, розвитку та соціалізації дитини, нерідко й загроза її життю і навіть смерть.

Розрізняють чотири основні форми жорстокого поводження з дітьми та підлітками та нехтування їх інтересами:

- фізичне насильство;
- сексуальне (розбещення);
- психічне (емоційне, психологічне) насильство;
- моральна жорстокість (нехтування основними потребами дитини).

Тяжкість наслідків насильства для дитини залежить: від обставин, пов'язаних з особливостями дитини (вік, рівень розвитку і властивості особистості) і гвалтівника; від тривалості, частоти і тяжкості насильницьких дій; від реакцій оточуючих [3; 4].

У більшості випадків дитині, постраждалій від насильства, необхідна кваліфікована допомога фахівця. Особливу категорію складають діти, що переживають насильство у власній родині.

Найважливішим елементом боротьби з сімейним насильством є усунення наслідків насильства й захист прав потерпілого. Головним підходом до організації соціальної роботи і системи надання соціальних послуг є використання технологій соціальної роботи [5].

Технологія – це сукупність форм, методів та прийомів, які застосовуються поетапно для досягнення результатів у вирішенні проблем клієнта відповідно до визначених цілей і змісту соціальної роботи із ним.

Технології соціальної роботи – це сукупність форм, методів та прийомів, що використовуються соціальними службами, закладами соціального обслуговування, соціальними працівниками для вирішення завдань соціальної роботи [1].

Технології соціальної роботи більшість дослідників розглядає як алгоритм реалізації соціальних процесів. При такому підході головними складовими змісту технологізації виступають:

1. розмежування процесу на внутрішні етапи, фази;
2. координація зусиль всіх підрозділів;
3. визначення поетапності дій;
4. визначення алгоритму виконання всіх технологічних операцій;
5. корекція дій залежно від змін у цьому процесі.

У практиці соціальної роботи визначають наступні види технологій соціальної роботи:

- соціального контролю;
- соціальної профілактики;
- соціальної терапії;
- соціальної реабілітації;
- соціально-правового захисту;
- соціального супроводу;
- соціального патронажу;
- соціальної корекції.

Технології надання соціальної допомоги повинні бути спрямовані на подолання у дитини почуття власної неповноцінності, почуття провини, а також на формування адекватної самооцінки. Соціальну допомогу можна проводити в наступних напрямках:

1. Дитина і підліток – жертви насильства (індивідуальна консультація);
2. Сім'я і близьке оточення жертви насильства (сімейна та групова консультація);
3. Шкільний колектив і група однолітків (групова консультація);
4. Педколективи, громадські організації, правоохоронні органи (психопрофілактика) [1].

Першочерговим завданням фахівця, який надає допомогу дітям, що піддалися сімейному насильству є проведення діагностичного обстеження сім'ї з метою встановлення причин наявних порушень у дитини. У цілому зміст соціальної роботи, спрямованої на вирішення проблеми жорстокого поводження над дітьми, розглядають як сукупність чотирьох основних елементів:

1. Профілактика сімейного насильства;
2. Робота із сім'ями та окремими категоріями, де сукупність макро- та мікрофакторів створює/може створити підвищений ризик жорстокої поведінки;
3. Надання підтримки та допомоги жертвам, свідкам насильства та особам, які перебувають у ситуації ризику насильства;
4. Проведення корекційної роботи з кривдниками [5].

Зауважимо, що при роботі з дитиною, яка пережила насильство у сім'ї обов'язково потрібно також проводити роботу і з їх батьками та/або близькими людьми.

Поліпшення ефективності роботи щодо подолання сімейного насильства до дітей відбудеться за умови, якщо роботу соціального педагога будуть здійснювати за такими напрямками:

- вивчення медико-психологічних та соціально-педагогічних особливостей учнів, умов їхнього життя в сім'ї, специфіки мікросередовища;
- виявлення дітей, які стали жертвами сімейного насильства;
- здійснення профілактичної роботи щодо попередження насильства до дітей в сім'ї;
- здійснення правової просвіти школярів та їхніх батьків;
- розробка й реалізація програм реабілітації дітей, які стали жертвами сімейного насильства;
- взаємодія із сім'ями школярів з метою спільного вирішення проблем виховання та розвитку дитини;
- взаємодія з психологами, учителями, класними керівниками з метою створення умов для реалізації прав та свобод учнів;
- взаємодія з правоохоронними органами, службами соціального захисту, медичними закладами [5].

Висновки. Насильство над дітьми – це проблема, яку не можна не помічати, адже насильство – дія, за допомогою якого добиваються необмеженої влади над людиною, повного контролю поведінки, думок та її почуттів.

Насильство, пережите в дитинстві, має тенденцію відтворювати себе від покоління до покоління. Тому, щоб уникнути негативних наслідків дітям і підліткам необхідно надавати своєчасну кваліфіковану психологічну допомогу. Соціальна допомога має включати різноманітні технології. Вибір конкретної

технології в роботі з жертвами насильства залежить від: віку, рівня когнітивного розвитку дитини, виду перенесеного насильства, від стану психічного і фізичного здоров'я.

Як б технологія не застосовувався, потрібно знати, що головною метою при наданні допомоги дітям, які пережили жорстоке ставлення в сім'ї є розпізнавання і адаптивне вираження почуттів, що пов'язані з пережитим зловживанням і зневагою.

Список використаних джерел

1. Войтова Л. В. Соціально-педагогічна робота щодо профілактики насильства над дітьми в сім'ї. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2013. № 1. С. 79–86.
2. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навч.-метод. посіб. / заг. ред. В. М. Бондаровська, Т. В. Журавель, Ю. В. Пилипас. Київ: ТОВ «Видавничий дім «КАЛИТА». 2014. 282 с.
3. Овсяннікова Я. О. Форми і методи роботи з дітьми і підлітками, які пережили насильство. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. Вип. 4. С. 217–221.
4. Сафонова Т. Я. Жесткое обращение с детьми. *Практична психологія та соціальна робота*. 2007. №2. С.17–29.
5. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч. посіб. Київ: ДЦССМ, 2002. 132 с.

СТУДЕНТСЬКИЙ АЛЬМАНАХ

Збірник наукових статей студентів

Кафедра педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін